

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Filosofia i Lletres Departament d'Art i Musicologia

LES CANÇONS OBLIDADES DELS MARINERS AL LITORAL DEL BAIX
EMPORDÀ
Estudi de cas a Palamós

Treball de Fi de Grau presentat per
Xènia Costa Cesari

Tutor
Jaume Ayats i Abeyà

Bellaterra, juny 2026

RESUM

L'objectiu principal del treball ha estat estudiar i investigar l'existència de la tradició oral cantada en el sector marítim al litoral del Baix Empordà, fent èmfasi amb un estudi de cas a la vila de Palamós. Partint de la base que el cant complia històricament una funció col·lectiva i cohesionadora en el món rural preindustrial, la recerca qüestiona si aquest mateix esquema es reproduïa a la mar. Mitjançant una metodologia qualitativa que combina la recerca bibliogràfica en centres de documentació amb la recerca de camp basada en entrevistes a testimonis relacionats amb el món marítim, s'ha analitzat la transició del fet musical des dels entorns productius cap als espais de lleure.

El resultat més evident d'aquest procés de treball s'ha plasmat en una llista de cançons recopilades al llarg de la investigació des d'entrevistats a dades extretes d'estudis fets amb anterioritat. Aquesta no és només exposada sense ser reflexionada, sinó que al llarg del treball s'ha analitzat i contrastat amb recerca bibliogràfica sobre per què han perdurat en el temps, en quin context s'estaven interpretant, qui són els que les han mantingut en el record i quina importància tenen pel sector marítim, però també pel poble de Palamós. Així mateix, entendre el context social, econòmic i polític que va viure Palamós i també el seu port és clau per analitzar i considerar l'existència d'una tradició oral relacionada amb la mar, des de com va ser una vila sota el control monàrquic, fins a tenir un dels ports més important pel comerç amb Amèrica.

En paral·lel, l'estudi desmitifica el monopoli actual de l'havanera com a tòpic exclusiu mariner, i s'evidencia que aquest gènere coexistia de forma igualitària amb un repertori més divers amb les cançons de moda del moment com, tangos, boleros, valsets, sarsueles... i que la seva estandardització i professionalització actual responen a dinàmiques de la "societat de l'espectacle" i al sorgiment dels festivals turístics a partir de la segona meitat del segle XX. A més a més, s'explora com la taverna i la barraca de pescador van ser un espai de bressol per la preservació d'aquestes cançons.

Paraules clau: Tradició oral, cançons, Palamós, taverna

ABSTRACT

The main objective of the work has been to study and investigate the existence of the oral tradition sung in the maritime sector on the coast of the Baix Empordà, emphasizing with a case study in the town of Palamós. On the basis that singing historically fulfilled a collective and cohesive function in the pre-industrial rural world, the research questions whether this same scheme was reproduced at sea. Through a qualitative methodology that combines bibliographic research in documentation centers with field research based on interviews with testimonials related to the maritime world, the transition of the musical fact from productive environments to leisure spaces has been analyzed.

The most obvious result of this work process has been reflected in a list of songs collected throughout the research from interviewees to data extracted from previous studies. This is not only exposed without reflection, but throughout the work has been analyzed and contrasted with bibliographic research on why they have lasted over time, in what context they were being interpreted, who are the ones who have kept them in memory and how important they are for the maritime sector, but also for the town of Palamós. Likewise, understanding the social, economic and political context that Palamós and its port experienced is key to analyze and consider the existence of an oral tradition related to the sea, from how it was a town under monarchical control, to having one of the most important ports for trade with America.

At the same time, the study desmystifies the current monopoly of the habanera as an exclusive marine topic, and it is evident that this genre coexisted equally with more diverse repertoire with the fashionable songs of the moment such as, tangos, boleros, valsets, zarzuelas... and this current standardization and professionalization respond to the dynamics of the "society of the spectacle" and the emergence of the tourist festivals from the second of the 20th century. In addition, it is explored how the tavern and the fisherman's hut were a cradle for the preservation of these songs.

Key words: Oral tradition, songs, Palamós, tavern

AGRAÏMENTS

Aquest ha estat un treball llarg i amb tota mena de reptes que no hagués pogut aconseguir sense l'ajuda, recomanacions i consells de diverses persones. La primera, agrair la meua família, pel suport tot aquest any, no només en els bons moments, sinó també en els més dolents i quan més em costava trobar la motivació. També vull agrair a en Jaume, per acceptar ser el tutor d'aquesta recerca i ajudar-me amb els dubtes i qüestions que se m'anaven interposant a mesura que el treball avançava. En aquest apartat també vull fer especial menció a tots els entrevistats que han participat en el treball de camp: tot petit granet de sorra anava omplint les pàgines d'aquest treball, i sobretot a en Marc, treballador de la Confraria de Pescadors de Palamós, va fer més amè el contacte amb els pescadors i és molt d'agradir. Per acabar, vull donar les gràcies a una persona que no ha participat directament en el treball, però indirectament ha estat la base de tot, en Joan Gay, dels millors professors que he tingut en la meua etapa acadèmica i el que em va encoratjar ha entrat a tot aquest món.

Gràcies.

TAULA DE CONTINGUTS

INTRODUCCIÓ	3
1. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA	3
2. HIPÒTESIS INICIALS	4
3. OBJECTIUS.....	5
4. FONTS I METODOLOGIA	6
PRIMERA PART. L'ACTE DE CANTAR	7
1.1 VOLUNTAT DE CANTAR	8
1.2 CANTAR A LA FEINA	9
2. LA FIGURA DEL <i>NO-MÚSIC</i>	11
SEGONA PART. LA PESCA AL LITORAL DEL BAIX EMPORDÀ	12
1. DIFERENCIACIÓ DE LES FEINES MARÍTIMES.....	14
2. LA PESCA A PALAMÓS I L'ACTIVITAT PORTUÀRIA	16
2.1 ELS PRIMERS INDICIS DE PESCA I EL PORT REIAL DE PALAMÓS.....	16
2.2 EL SAQUEIG DE LA PIRATERIA.....	18
2.3 IMPACTE DE LA INDÚSTRIA SURERA AL SECTOR I LA DECADÈNCIA DELS PESCADORS	20
2.4 EL NOU PORT I LA PROLIFERACIÓ DEL SECTOR PESQUER.....	21
2.5 LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XX	24
TERCERA PART. CANÇONS POPULARS MARINERES	26
1. QUÈ ANOMENEM CANÇÓ MARINERA?.....	26
2. ESPAIS ON ES CANTAVA	26
2.1 DURANT LA FEINA.....	27
2.2 ESPAIS D'OCI: LA TAVERNA I LA BARRACA DE PESCADORS	29
QUARTA PART. ESTUDI DE CAS A PALAMÓS.....	37
1. INVESTIGACIÓ	37

2. CANÇONS RECOLLIDES	37
3. EL LLEGAT D'AVUI EN DIA	40
CONCLUSIONS.....	42
REFERÈNCIES.....	44
BIBLIOGRAFIA	44
WEBGRAFIA	45
ANNEXOS	47

INTRODUCCIÓ

1. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA

La vida a la mar no sempre ha estat ben vista per la gent externa a aquesta. En l'edat mitjana i inicis de la Moderna, la població era reticent a aquells que s'aventuraven a la mar i que formaven les seves comunitats apartades dels murs de la vila. De forma despectiva, eren anomenats "menjadors de peixos" (Barbaza, 1988). Així i tot, és una visió contemporània el fet de dedicar tots els esforços només a la feina de pescador, ja que antigament s'alternava amb feines agrícoles. Només eren dos o tres mesos el qual es dedicaven a anar a la mar, per després dedicar-se la resta de l'any a les feines de camp. Al llarg del litoral del Baix Empordà ha existit la figura del pescador-pagès i, depenent de l'època de l'any, aprofitava les condicions de la mar o de la terra per treure'n profit.

Durant la carrera he tingut l'oportunitat d'estudiar els comportaments musicals associats a les feines de camp, i com el fet de cantar a la feina ajudava a aconseguir la tasca amb efectivitat i a la cohesió de grup. Aquesta aproximació m'ha permès entendre el cant com un recurs funcional vinculat a la quotidianitat laboral. Tenint en compte la relació històrica entre les feines agrícoles i les marítimes, és raonable plantejar-se que en l'àmbit pesquer també existeix o ha existit una tradició musical pròpia que mereix ser estudiada. Al moment de buscar estudis relacionats amb el tema, em trobo que la majoria dels treballs de camp que s'han realitzat en l'àmbit, van enfocats a la recollida de cançons populars rurals, de camp, i de zones internes de Catalunya i de forma puntual passen per la costa. El fet que, d'aquestes últimes no se n'ha fet un estudi profund i detallat, em dona peu a encuriosir-me per la matèria i a obrir la porta a aquest sector que des de ben petita he tocat de prop.

Palamós és reconegut com un dels pobles amb més moviment de pescadors en el Baix Empordà, fet afavorit pel seu port, ja que és considerat dels més importants de la zona esmentada i el de referència pels ports dels pobles del litoral. És per això que s'ha agafat com a proposta d'estudi aquesta zona, posant èmfasi en el poble de Palamós. Tot

i que l'estudi de cas s'hagi realitzat a un poble en concret, la investigació bibliogràfica ha aconseguit dades i aspectes rellevants dels pobles del litoral del Baix Empordà que s'han considerat rellevants per a dur a terme la recerca de camp.

2. HIPÒTESIS INICIALS

Després de fer un apropament al tema, a través d'una prospecció bibliogràfica i a la web, vaig plantejar-me les següents hipòtesis inicials:

- Funcionalitat: Cantar a la feina comporta unes funcions tècniques que ajuden a executar la tasca amb efectivitat, calia qüestionar-se si en el món de la pesca se seguia aquest mateix esquema i si la música complia un rol funcional a l'hora d'executar la feina. Per exemple, cançons que ajudessin a mantenir un ritme a l'hora de fer moviments repetits i feixucs.
- Social: A part d'un rol funcional, el fet de cantar comporta implicació social. S'havia d'investigar si en aquest sector les cançons impliquen un sentiment comunitari i de pertinença.
- Gènere: Quin tipus de cançó els acompanyava a la mar? L'havanera, cançons modernes de l'època...? Actualment, hi ha un fort arrelament del gènere de l'havanera amb el tòpic de pescador, però cal qüestionar-se si aquest imaginari s'ha creat a partir dels nous festivals situats a àrees costaneres, per atrapar a les grans masses que ho consideren exòtic, o si realment aquest tipus de cançó ha format part d'aquesta professió.
- Pervivència: Amb la mecanització de les feines, és complicat que la tradició de cantar s'hagi mantingut avui en dia. A més a més, a causa de la gran industrialització i comercialització del peix a Palamós, aquesta tasca no ha quedat en el reduït àmbit de pescadors i armador, sinó que parlem d'una jerarquia de treball molt extensa que pot contribuir al fet d'individualitzar la tasca i deixar de banda el sentiment de comunitat.

3. OBJECTIUS

Davant un tema el qual semblava no trobar informació gaire satisfactòria amb les primeres cerques, el primer objectiu que em vaig marcar va ser reunir el màxim de dades possibles que em parlessin de l'existència d'una tradició oral cantada durant la pesca a Palamós. Això em permetria saber contextualització, època, cançons i quan, qui, com i a on les cantaven. D'aquesta forma podia formar una base i començar a construir un discurs per poder anar més enllà. El resultat d'aquest primer estudi és l'escrit proporcionat en aquest treball, el qual busca reunir, ordenar, classificar i transmetre d'una forma clara el fet investigat per tal de donar-lo a conèixer i, per tant, un valor significatiu.

Un cop assolit aquest primer estudi, vaig trobar pertinent, un cop finalitzada la recollida de cançons, elaborar un quadre-resum on es recull tot plegat de manera sistemàtica i ordenada.

Finalment, amb l'ajuda de documents i dades d'altres municipis, esbrinar si hi havia una relació amb altres pobles propers a Palamós, conformant, per tant, una xarxa de cançons i identitats que es reunien en un mateix punt per cantar i veure com s'estenia a altres indrets geogràfics de la zona.

Des del principi de la meva recerca, sabia que m'iniciava "tard" per investigar aquest fet, fins i tot, en l'episodi 75 de *Converses de Taverna* organitzat pel Museu de la Pesca de Palamós, el mateix Jordi, pescador de Cadaqués i amb 67 anys al moment de l'entrevista (2009), afirmava que era massa jove per explicar de primera mà la tradició del cant de taverna i les cançons que acompanyaven els mariners. Moltes d'aquestes pràctiques han quedat en el record d'un sector petit de la població sense l'oportunitat de ser transmeses als nostres dies, per una raó de desinformació o desvaloració, no només per part de l'investigador, sinó també pel mateix agent.

En aquest treball, l'objectiu principal és donar-los un espai on puguin ser conegudes per aquells interessats en la matèria i també un valor, no només per l'àmbit musicològic, sinó també social i històric, com a part d'una tradició immaterial.

4. FONTS I METODOLOGIA

Aquest estudi segueix un enfocament qualitatiu i s'ha dividit en tres fases generals: recopilació de dades, codificació i anàlisi, finalment la redacció de treball. Per iniciar la recerca vaig dirigir-me, en primer lloc, als tres punts clau del Baix Empordà d'on es podia començar a estirar el fil: el Museu de la Pesca de Palamós, el Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí i la Fundació d'Ernest Morató de Palafrugell, dirigit per l'Arxiu de Palafrugell. Paral·lelament, també vaig voler ampliar l'àrea geogràfica i consultar el Museu de l'Anxova i de la Sal de l'Escala.

No totes les cerques van resultar satisfactòries, ja que es tracta d'un tema força específic i amb pocs estudis relacionats. Tot i això, vaig aconseguir reunir informació dispersa, però sòlida, que posteriorment vaig guardar i organitzar per poder-la incorporar al treball. Cal destacar que bona part de la informació no es troba digitalitzada i s'ha de consultar *in situ* als mateixos museus o arxius, especialment és el cas de recerques específiques. En canvi, la premsa històrica sí que és accessible en línia. Tot i saber que no seria una font principal per a la meua recerca, vaig localitzar alguns números de la revista *Baix Empordà* de Palafrugell que contenen articles rellevants sobre la mar i la seva relació amb l'havanera i cançons del tòpic mariner. A més, és important mencionar el Centre de Documentació de la Pesca i la Mar DOCUMARE, portal on es pot trobar tota mena de recerques vinculades al món marítim. Va ser aquí on em vaig topar amb les *Converses de Taverna*.

Per construir el discurs dels primers apartats de la recerca, em vaig basar principalment en fonts bibliogràfiques relacionades amb l'àmbit. Havien de servir per aportar el context necessari per comprendre millor el sentit i introduir la importància de la investigació.

A part de la informació en línia i bibliogràfica, també vaig recórrer a informació de primera mà mitjançant entrevistes de persones que hagin participat en l'activitat marítima, fos de forma amateur o professional. Aquestes em van permetre obtenir informació de fonts primàries útils pel treball. Per aconseguir els contactes de pescadors i apropar-me al sector, faig especial menció a la Confraria de Pescadors de Palamós, sobretot al Marc. Finalment, un cop recopilades totes les dades, les vaig organitzar i sistematitzar per poder redactar el discurs del treball.

PRIMERA PART. L'ACTE DE CANTAR

Aquesta primera part de la recerca proposa fer una explicació i un repàs sobre termes i qüestions que es parlaran més endavant durant el treball. És per això que, abans d'explicar l'afectació del cant en l'àmbit de la pesca, s'ha de cercar i exposar el motor principal d'aquesta investigació: cantar. En aquest apartat, en tot moment es fa referència a com s'entén el cant i la música a la nostra zona geogràfica, sense ànim d'involucrar altres cultures.

“L'acte de cantar ocupa una part important de l'activitat expressiva individual i col·lectiva en situacions marcades per un valor especial” (Ayats, 2025). Aquest acte pot quedar relativitzat pel seu fàcil accés i realització, però és una activitat que ens pot obrir un ventall ampli sobre qüestions, no només acadèmiques i tècniques quant a l'àmbit musical, sinó també antropològiques. Aquesta activitat crea espais especials, tant si es fa privadament o com col·lectivament, amb les seves connotacions respectives. En aquest apartat no ens centrem en si aquest acte es realitza amb més destresa, amb més pràctica prèvia o amb més formació acadèmica. Ens referim, en canvi, al cant com aquella acció que la majoria d'éssers humans poden dur a terme quan disposen les cordes vocals mitjançant uns mecanismes (apresos innatament) que ens permeten projectar la veu en forma de cant.

El cant és transmès de forma oral. L'acte d'anotar-lo mitjançant una escriptura específica¹ ha estat posterior, i constitueix un percentatge minoritari respecte a l'oralitat. La finalitat inicial d'anotar els cants a Occident es remunta a l'edat mitjana. El motiu principal era per no oblidar les melodies de les peces, és per això que van sorgir diverses tècniques inicials que van acabar contribuint a la notació que coneixem avui en dia. Tot i això, més endavant la notació també es va convertir en una eina per a l'ensenyament musical i per a la conservació i divulgació. No obstant això, la notació musical no és la música, es torna muda amb els canvis culturals i el pas del temps².

¹ Sempre tenint en compte que varia depenent de la zona geogràfica.

² Ayats, J. (2025). *Els cants tradicionals als Països Catalans*, p. 13.

1.1 VOLUNTAT DE CANTAR

Actualment, l'acte de cantar ja no és tan present en la vida quotidiana com ho era antigament abans de la industrialització, i hi ha la percepció col·lectiva que cantar és una activitat reservada per a aquells que han rebut formació o s'hi dediquen. Cal tenir en compte que, des d'aleshores, la societat ha experimentat canvis culturals, polítics i econòmics profunds, de manera que resulta difícil comparar el mateix fenomen en contextos històrics tan diferents. Antigament, cantar era una activitat expressiva habitual en la vida col·lectiva i individual, present en espais d'oci, festius, laborals, lleure, ritus religiosos o de dol. Cal destacar que, en aquest apartat, no deixem de banda les figures professionals que s'hi dedicaven; tanmateix, no existia l'estigma que aquesta activitat fos inadequada per a qualsevol persona capaç de parlar.

Aquest canvi de paradigma comença a canviar al segle XIX i primera meitat del segle XX amb la societat de l'espectacle, en la qual la cultura (incloent-hi la música) es transforma íntegrament en mercaderia i el seu valor resideix en el seu reconeixement com a objecte de consum i no pel seu ús o sentit artístic (Debord, 1967). Aquest fet propicia la separació d'espais entre artista i consumidor (l'espectador) i conforma un nou model de comportaments i forma de percebre l'activitat musical. El consum de la música s'emmarca en el que Debord anomena "temps pseudocíclic", un temps de supervivència augmentada on el consumidor és, en realitat, un consumidor d'il·lusions. La música es consumeix com a part d'un temps de lleure organitzat que, tot i que sembla d'alliberació, continua sent una forma de submissió a les necessitats de la producció. A més a més, aquest fet es relaciona amb el mencionat anteriorment: el cant passa a convertir-se en una activitat especialitzada, allò que apareix és bo, i allò que és bo apareix (Debord, 1967:11). Si el cant d'una persona no té la qualitat de ser consumit, l'individu sent que no té dret a exercir aquesta activitat. El cant perd la seva dimensió "popular" per convertir-se en una actitud contemplativa.

Un altre fet que va canviar la voluntat de cantar va ser el canvi tecnològic. Va començar amb la industrialització de les feines: la incorporació de nova maquinària i nous mecanismes va introduir altres formes d'interacció en l'entorn laboral i va contribuir a fer-ne un espai més fragmentat i individualitzat, fent que en l'espai de feina (on se solia

cantar més) s'eliminés o prohibís el fet de cantar. En els següents apartats es parlarà més profundament sobre cantar a la feina.

Posteriorment a aquest fet, i ben entrat el segle XXI, apareixen noves possibilitats que ens obren un ventall molt ampli que afecta notòriament l'escolta, percepció i interacció amb la música, contribuint a crear nous codis de tractament. L'enregistrament, ja plenament establert al segle XX, va comportar un canvi quant a la recepció de les peces (es podia sentir una obra sense haver d'assistir a un concert), això va ser molt innovador, però sobretot, amb l'arribada de l'internet i de plataformes digitals, es pot emmagatzemar tota mena de música, en alguns casos de forma gratuïta i, en altres, contribuint amb una quantia monetària. Tenim a l'abast una quantitat inimaginable de material sonor, que arriba a ser massiu. Aquesta possibilitat suposa un canvi de paradigma en la manera com tractem i percebem el fet musical, ja no és un privilegi escoltar música i la podem escoltar les vegades que vulguem (abans això era impensable). També hi ha un canvi de rols: actualment, la majoria compleix la figura de "consumidor passiu", mentre que, antigament, no hi havia la figura del "consumidor" tal com l'entenem ara, i normalment formaven una part activa i interactuaven cantant amb el fet musical. No s'ha de malinterpretar: avui en dia, en algun moment o altre, hem estat a casa cantant mentre sonava alguna cançó per la ràdio o al mòbil. Ara bé, sovint ho fem des de la privadesa d'un espai confortable, i no tant en un àmbit públic, tret que es tracti d'un esdeveniment que ho requereixi.

1.2 CANTAR A LA FEINA

Històricament, el fet de cantar a la feina ha estat una constant cultural i una eina fonamental de sociabilitat i expressió personal inherent a la vida quotidiana. En les societats preindustrials i durant els inicis de la industrialització, el cant era una activitat ben vista i fins i tot fomentada en gairebé totes les feines: des de les tasques agrícoles i de construcció fins a les manufactures, la pesca o artesanes.

Aquesta pràctica complia funcions vitals per al treballador: servia per marcar el ritme del temps, com a eina de crítica social i política, per acompanyar el quefer diari per fer-lo més suportable i, fins i tot, ajudava a vèncer la por en moments d'incertesa (Ayats, 2008).

Era una disposició tan comuna que no es concebia una persona que no en sabés, i el cant era vist com un senyal de capacitat i bona traça per treballar. Per exemple, en entorns rurals com Mallorca o la Catalunya vella, els propietaris contractaven jornalers o caps de colla que sabessin cantar, convençuts que això millorava el rendiment i mantenia els ànims del grup. A part de les feines agrícoles, també era en els tallers (el local predominant abans de les fàbriques) on es podia sentir cantar els treballadors, especialment en aquells on es duïen a terme tasques de rentar, cardar, pentinar i filar la llana.

Amb el pas cap al model de productivitat industrial del segle XX, aquesta percepció va canviar radicalment. Per exemple, en les fàbriques, es va començar a valorar el silenci com a sinònim de rendiment, imposant prohibicions que contrastaven amb els costums populars de cantar. Fins i tot, a partir de la dècada de 1920, era recurrent veure els cartells amb l'ordre "Trabajad en silencio", indicant que el cant ja no era ben vist pels amos. La culpa d'aquest canvi se l'ha atribuïda sovint al soroll de la maquinària, però aquesta no en va ser la raó principal; més ben dit, va ser utilitzada per amagar un dels grans detonants: l'aplicació d'una nova logística temporal i espacial, la lògica capitalista. Les fàbriques suposaven un control estricte envers els tallers, i aquest organitzava l'horari i la distribució en què el personal treballava, fracturant l'experiència comunitària que el cant solia cohesionar.

Malgrat les restriccions, la pràctica del cant oral va persistir desplaçant-se cap a nous espais de sociabilitat. El fet que cantar a la feina fos cada cop menys tolerat va propiciar que altres espais com les corals o les tavernes, esdevinguessin els llocs idonis per a la cançó, reforçant així un component social i identitari molt potent entre la classe treballadora. Tot i això, és innegable que la pràctica va canviar a causa de l'inevitable context social i laboral. Una activitat que era del tot normal en l'entorn de feina s'ha convertit, avui en dia, en un llegat patrimonial immaterial que lluita per la seva supervivència.

2. LA FIGURA DEL *NO-MÚSIC*

La figura del *no-músic* és un concepte extret de la investigació *Les músiques en la vida de la gent del Baix Ter i del Montgrí, des de 1850* (Ayats et al. 2001) realitzada en el context cultural del Baix Ter i el Montgrí. Tot i que neix d'aquest marc geogràfic, el terme és especialment rellevant per a aquesta recerca, ja que els mateixos autors indiquen que la seva definició "es pot aplicar a altres àmbits i situacions" on es produeixin dinàmiques similars.

Aquesta categoria es defineix, per oposició, davant l'aparició del model de "músic de vila" o professional a mitjan segle XIX, moment en què la modernització de la sardana a Torroella de Montgrí va imposar un nou estàndard de formació acadèmica i coneixements de "solfa". A conseqüència d'aquest procés, es va crear una dicotomia entre el músic d'ofici, amb competències teòriques i tècniques determinades, i el "músic de pagès". Aquests últims, vinculats a les pràctiques musicals de tradició oral, van passar a ser considerats simples "aficionats" de segon ordre, ja que la seva activitat no tenia una finalitat professional ni acadèmica, sinó que es basava en el "propi divertiment".

A més, la definició de *no-músic* s'amplia per incloure totes aquelles persones que interactuen amb el so a través de la construcció d'objectes sonors i joguines aprofitant materials de l'entorn natural, com ara les canyes. En una societat rural amb recursos limitats, l'ús d'aquests materials "pobres" per a rituals sonors i pràctiques quotidianes constituïa un estrat profund de l'experiència humana que anava més enllà de la interpretació instrumental convencional, una realitat que la recerca de camp de 2002 encara va permetre documentar com a testimoni d'una cultura sonora generalitzada en èpoques anteriors.

Amb aquestes constatacions s'extreu la definició del *no-músic*, un concepte important en el context de recerca d'aquest treball. Aquesta definició s'aplica també als pescadors que cantaven durant la feina o l'oci, especialment aquells que van iniciar el cant de taverna. Aquesta modalitat va començar en mans d'aficionats fins a esdevenir un gènere professionalitzat i remunerat a partir de la segona meitat del segle XX. En els pròxims apartats s'anirà fent esment d'aquest concepte.

SEGONA PART. LA PESCA AL LITORAL DEL BAIX EMPORDÀ

En aquesta segona part del treball es busca donar context històric i informatiu sobre l'ofici de la pesca, concretament en la zona geogràfica objecte d'aquesta investigació. No busca ser explícita en l'àmbit de tècniques, mètodes, sinó una via per entendre la situació de l'època i l'espai.

El litoral de la comarca del Baix Empordà comprèn des de l'Estartit fins a Sant Feliu de Guíxols, passant per Begur, Palafrugell i Palamós, les valls de Calonge i d'Aro i la plana de Santa Cristina. Ha estat una zona marcada per l'agricultura i la indústria surera, però sobretot per la pesca, per la seva evident localització.

La pesca és una activitat molt antiga. Ja es va emprendre en la prehistòria per part dels caçadors recol·lectors, i en les zones costaneres del mar o del riu, era una de les principals fonts d'alimentació. El litoral del Baix Empordà no ha estat l'excepció. Així i tot, el paper de la pesca varia depenent de la població, però cal remarcar Palamós i Sant Feliu de Guíxols com les més destacades quant a aquesta activitat i sobretot pels seus ports, els més importants de la zona.

Tanmateix, durant segles, el litoral va ser una zona perillosa i poc poblada a causa de la pirateria constant, especialment la que tenia la seva base a la Meda Gran fins al segle XVI. Aquesta inseguretat va fer que la població es concentrés històricament en nuclis fortificats allunyats de la costa o en ports amb una importància militar i comercial clau, com ho eren Palamós i Sant Feliu de Guíxols. En els segles XVII i XVIII, la pesca i la pagesia eren dues activitats complementàries: depenent de l'època de l'any, era més aprofitós anar a la mar o al camp, sobretot el de vinya, olivera, cereals o l'arròs, aquest últim sobretot present al poble de Pals. Aquesta alternança entre les dues feines és denominada com a "pescador-pagès" i va ser el model de pescador predominant durant aquesta època. L'aleatorietat de les condicions climatològiques i la incertesa de poder establir una regularitat horària per a l'activitat, els condicionava a tenir el complement de la terra per a poder subsistir. També cal fer una distinció entre aquell pagès que treballava a jornal per la terra d'altres, que aquell que treballava la seva pròpia terra, ja

que això tenia una repercussió econòmica i social més elevada. A més a més, aquest model de vida dual apropava el pescador al perfil del pagès clàssic, facilitant la seva integració en les estructures socials i allunyant-lo de la marginalitat que sovint s'atribuïa a qui només vivia del mar.

En el segle XIX, arran de l'auge de la indústria surera al Baix Empordà, hi va haver una disminució notòria en el sector de la pesca, ja que bona part de la població es va desplaçar a la fàbrica. Aquest fet va afectar especialment els pobles de Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols i Palamós, on el suro va anar acaparant gran part de la mà d'obra en un increment constant, provocant que la dedicació als oficis tradicionals passés a un segon terme. Això va comportar que hi hagués un estancament del sector, i no va ser fins a l'entrada del segle XX amb l'arribada de noves tècniques com l'arrossegament i les teranyines, que es va poder recuperar. Relacionat amb aquest aspecte, la industrialització del suro va ser la porta d'entrada de l'obrerisme i el sindicalisme a la comarca. Aquestes noves formes d'organització i consciència de classe, nascudes en les fàbriques, acabarien influenciant més tard les estructures associatives dels mateixos pescadors, tot i que amb unes característiques diferents, ja que les reivindicacions sindicals típiques (com la jornada de vuit hores) no encaixaven amb el sistema de treball de la pesca: manca d'horaris fixos, dependència de la climatologia, el repartiment per "parts"... És per això que molts s'havien d'afiliar a la CNT o UGT, perquè així comptaven amb una protecció o el jornal de milicià per sobreviure als mesos de mala pesca i sobretot en època de guerra. A més, també hi havia els Pòsits de Pescadors, que buscaven la "redempció del pescador" mitjançant el cooperativisme i dotant el sector de serveis com assegurances d'accidents o malaltia. Amb l'arribada del franquisme els pòsits van ser substituïts per les Confraries actuals, integrades dins del Sindicat Vertical. Aquest model buscava protegir el sector com a subministrador essencial de queviures, però sota un control estatal estricte.

El turisme, que va començar a aparèixer durant la segona meitat del segle XX, també va influir molt en la pesca del litoral del Baix Empordà. D'una banda, promovia nous llocs de treball en el sector terciari, més estables que els de la pesca. De l'altra, la massificació turística dificultava la realització de les tasques pesqueres i a poc a poc es va anar esvaint un paisatge i una rutina, ja que tot se centrava cada cop més a satisfer el turisme.

1. DIFERENCIACIÓ DE LES FEINES MARÍTIMES

L'activitat marítima obre un ventall molt ampli de feines, que cal diferenciar per no causar dubtes o confusions a l'hora d'especificar i mencionar terminologia relacionada en l'àmbit. Durant la investigació es menciona repetidament alguna d'aquestes, tant entorn de les que van a la mar com de les que es queden a terra, i és per aquest motiu que es considera rellevant especificar-ne les més presents en la recerca.

Segons Mata (2007) el terme *mariners* engloba a dos grans grups: pescadors i mariners mercants. El primer és l'etimologia general per referenciar a tota aquella persona que el seu ofici és pescar peix, sense entrar en especialització de tècniques ni de peixos³. El segon engloba les persones que treballen a bord d'un vaixell mercant. Així i tot, dins d'aquesta gran etiqueta també es poden distingir diverses especialitzacions de la feina, com la de pilot, calafat⁴, veler⁵, capità... També s'ha de tenir en compte que amb l'avenç tecnològic aquestes feines han canviat molt. Així mateix, n'hi ha algunes que s'han modificat amb els nous temps o altres que ja no es practiquen. D'aquesta forma i seguint aquestes definicions, per a la investigació s'ha utilitzat el terme *mariner* per fer referència a aquelles persones que anaven a la mar i en el moment que s'ha hagut d'especificar s'ha usat la terminologia concreta.

Després d'aquest gran grup, també s'ha de tenir en compte feines més específiques que no anaven a la mar, com el de mestre d'aixa: aquest era l'encarregat de dissenyar, construir i reparar les embarcacions. Aquesta professió avui en dia, podríem dir que s'ha modernitzat cap al que coneixem com a enginyeria, però antigament era una professió molt valorada, els coneixements de la qual passaven tradicionalment de generació en generació.

Una altra feina relacionada amb la pesca era la de remendar i teixir les xarxes. Aquesta feina va ser i continua sent, depenent de la zona i de l'embarcació de pesca, molt important. Les xarxes són una eina indispensable per a l'activitat pesquera. Qui es

³ Depèn de l'especialitat de pesca, rep l'etimologia específica. Tot i que pel treball se'n mencionarà alguna, no és rellevant per a la comprensió de la investigació entrar-hi en profunditat.

⁴ Especialitat en la construcció i manteniment de les embarcacions, sobretot perquè no entres aigua a dins d'aquestes.

⁵ Especialitat de confeccionar, cosir, arreglar veles. Aquesta professió va anar amb decadència amb l'arribada del motor.

dedicava a aquest ofici s'encarregava tant de confeccionar-ne de noves com arreglar-ne de velles. Aquesta feina solia ser exercida sobretot per dones⁶ o per pescadors retirats. En el cas de Palamós, avui en dia encara es pot observar com s'acompleix aquesta tasca en l'espai on popularment s'ha conegut com "l'estenedor de xarxes" situada a l'inici del moll de Palamós, tot i que no amb la mateixa intensitat d'abans.

Com a última tasca a remarcar, i a causa de la importància que ha tingut en el poble de Palamós, hi trobem l'ofici de venedor el peix. Aquesta feina, igual que l'anterior, també era més freqüentada per dones, sobretot dones de pescadors o per llinatge familiar. La forma de vendre el peix ha anat canviant molt durant els anys, sobretot arran de les polítiques que s'hi establien. Amb la construcció de les Confraries en l'època del franquisme, es va aprofitar per remodelar els processos de venda, establint les Llotges. En aquest sentit, actualment, la Llotja de Palamós s'ha convertit en un establiment de qualitat dins del panorama de la compra i venda del peix.

⁶ Principalment eren dones relacionades amb el món pesquer, solien venir de família pesquera o dones de pescadors.

2. LA PESCA A PALAMÓS I L'ACTIVITAT PORTUÀRIA

2.1 ELS PRIMERS INDICIS DE PESCA I EL PORT REIAL DE PALAMÓS

IMATGE 1. Platja de la Fosca [1900-1922]. Localització: Foto Pallí. Fons Museu de la Pesca

L'activitat pesquera a Palamós té referències documentals que es remunten almenys al segle XI, concretament l'any 1062, quan Dalmau Bernat, senyor de Peratallada, va rebre el dret sobre el terç del corall i del peix capturat entre Pals i Vall-llobrega⁷, segons l'acord signat amb el Comte de Barcelona, Ramon Berenguer I⁸. Per tant, aquest document confirma que ja s'hi pescava i recollia corall de forma regular. El punt d'inflexió definitiu per a la institucionalització de la pesca va arribar el 1279, quan el rei Pere II el Gran va fundar el port reial de Palamós (*portus regalis de Palamors*) després d'haver comprat el castell de Sant Esteve de la Fosca el 1277 als feudals Dalmau de Palol i Ponç d'Urgio. Aquest acte va ser una fórmula estratègica per part de la Corona per consolidar el seu poder al litoral gironí, ja que la zona estava molt dominada pels senyors feudals i el Bisbe de Girona. Per tal d'atreure pobladors a la badia de Palamós el rei va formalitzar "La Carta

⁷ Llavors, Vall-llobrega incloïa la costa del que avui és Palamós.

⁸ Cal tenir present que en aquella època els feudals eren qui exercien poder sobre els diversos territoris i castells del Baix Empordà, actuant sovint com a braç executor o aliat dels comtes de Barcelona en la defensa i organització de la frontera marítima. En aquest cas a Dalmau Bernat, se li va concedir aquest dret a canvi de garantir la seguretat dels dominis del comte.

Pobla” de 1279⁹, en aquesta es definien les tasques i avantatges per als habitants de la zona, per tal que fos més atractiva per viure-hi¹⁰. Alguns d’aquests incentius van ser l’eliminació del pagament de les contribucions econòmiques¹¹ forçoses que imposava el rei, incentius per a la pesca¹², llibertat comercial i exempció d’anar a la guerra si era fora del Bisbat de Girona (Mallorquí, 2022).

L’elecció de construir un port reial a la badia de Palamós també va ser per la seva posició geogràfica estratègica. Va ser una peça més de l’engranatge per continuar l’expansió de la Corona catalanoaragonesa cap a la Mediterrània i va ser partícip de dues campanyes: la conquesta de Sicília i el combat de les illes Formigues i les campanyes contra França. En la primera, el port va servir com a punt d’embarcament de les galeres que van participar en aquesta expedició i va acabar suposant un dels grans triomfs de la marina catalana, consolidant el domini sobre la Mediterrània central i oriental. Després de la conquesta, el port va esdevenir un punt clau per assegurar i defensar les rutes de navegació comercial cap a la riba oriental del mar (Villares i Junyent, 2002). En la segona, el port de Palamós va servir de suport logístic i funcional. La flota francesa intentava envair Catalunya, però va ser derrotada prop de les illes Formigues el 1285.

Entre el 1455 i el 1493 es van executar obres de millora al port de Palamós que buscaven protegir el port de sediments i oferir una millor infraestructura. Va requerir actuacions estructurals de gran envergadura, com el desviament de la riera d’Aubí i l’aixecament d’un nou moll, dissenyat estratègicament perquè servís de refugi a les galeres, les embarcacions predominants de la Mediterrània de l’època. Gràcies a la millora de la infraestructura, Palamós es va integrar en els itineraris comercials que anaven per la Mediterrània, convertint-se en un centre de cabotatge¹³ i navegació d’altura¹⁴. Va esdevenir un centre pesquer desenvolupat gràcies a l’activitat marítima, i gràcies al fet

⁹ Vegeu Annex 1.

¹⁰ S’ha de tenir en compte que a mitjan segle XIII, aquesta zona de litoral era pràcticament desert.

¹¹ Com quèsties, toltes, serveis, cugucies, redempcions personals, obligacions pels dots o donacions per núpries.

¹² Reducció dels sous per barca que havien de pagar si utilitzaven determinades arts per pescar; també els va perdonar el pagament de la *lleuda* (impost sobre mercaderies) durant deu anys.

¹³ Navegació a prop de la costa, sense allunyar-se gaire de terra. Són rutes curtes, de port en port i es poden realitzar amb embarcacions petites.

¹⁴ Navegació a mar obert, allunyant-se de la costa i realitzant rutes llargues. Es necessita vaixells grans i robustos. La navegació d’altura es va consolidar a Palamós entrat el s. XVI.

que el port donava tants llocs de treball, Palamós va començar a ser l'establiment de molts mariners mercants i patrons de barca que participaven en els itineraris de comerç. A més a més, el port de la vila es va convertir en el principal port del Bisbat de Girona, retirant el benefici al port de Sant Feliu de Guíxols que ho havia estat anteriorment. Aquest fet va provocar un creixement a la vila, que fins aleshores no havia tingut un caràcter comunitari. Un exemple clar és l'edificació de l'església de Santa Maria de Palamós¹⁵ gràcies a la contribució que els vaixells pagaven per utilitzar el port. Aquests petits avenços van atraure una onada de nousvinguts que va diversificar l'economia local i a finals del segle XV hi havia ferrers, teixidors i mercaders.

2.2 EL SAQUEIG DE LA PIRATERIA

El segle XVI va estar marcat per la inseguretat extrema a causa de la pirateria turca. El 1543, Palamós va ser atacat per 23 galeres turques organitzades pel pirata Barba-rossa. Aquest atac va ser devastador per la vila, ja que va comportar l'incendi i destrucció d'aquesta¹⁶. Aparat dels repetits atacs pirates, no només a Palamós, sinó a tota la zona del litoral del Baix Empordà, també se li ha de sumar les repetides invasions per part de les tropes franceses amb la intenció d'ocupar aquesta zona, per la seva ubicació privilegiada. Aquests repetits assalts a la vila de Palamós van provocar que no pogués haver-hi un desenvolupament portuari comercial, però tampoc en el sentit social de la vila. Les invasions per part de la pirateria i de les tropes franceses es van allargar fins a finals del segle XVII, i no és fins al segle XVIII quan Palamós tornarà a tenir una revifada socioeconòmica. Un punt d'inflexió clau va ser la reconstrucció del moll el 1726¹⁷, gràcies a aquestes millores, l'activitat pesquera i comercial va créixer notablement. En un moment en què la precarietat de les infraestructures portuàries era la norma general, la vila de Palamós va ser un dels millors equipats de la costa catalana.

¹⁵ Abans de la construcció d'aquesta, els pescadors i mariners s'havien de desplaçar a l'església de Santa Eugènia de Vila-romà (posteriorment més conegut com a Sant Joan de Palamós), ubicada a l'interior. És per això que més endavant van crear una església per a la zona portuària: Palamós. Aquest fet va comportar la separació dels dos districtes i va obligar a establir límits físics entre ells. El 1942 hi va haver l'agregació de Sant Joan de Palamós a Palamós, sent així una única vila.

¹⁶ MANCEBO, S. (2018). *La crònica d'Antic Brugarol Codina del saqueig de Palamós del 1543, els documents com a testimonis*, p. 5.

¹⁷ La construcció va ser finançat pel duc de Sessa, en aquell moment era el senyor del comtat de Palamós.

En aquesta època també hi va haver una evolució en les tècniques pesqueres, per exemple es va començar a utilitzar els sardinals, un tipus de xarxa aparellada al llagut que no s'ancorava al fons del mar sinó que la deixaven flotant, perquè pogués pescar principalment sardines, tot i que també anxoves. També cal remarcar que, segons l'estudi *Demografia y Economía en el origen de la Cataluña moderna: un ejemplo local, Palamós (1705-1839)* fet per Jorge Nadal Oller (1956-1959), les feines relacionades amb la mar eren els principals llocs de treball per als habitants de Palamós, englobant pescadors, mariners mercants, patrons, calafats i mestres d'aixa. A mitjan segle, Palamós es va incorporar al comerç amb Amèrica¹⁸ i a les rutes de cabotatge. Això va implicar una activitat prolífera en el port, sent un dels més actius de la costa catalana. Aquestes llargues travessies indiane també van tenir un impacte fort als treballadors marítims, especialment entre pescadors i mariners mercants; mentre a inici de segle hi havia una diferència de treballadors entre les dues activitats amb més presència de pescadors, a partir de la incorporació del comerç d'altura i les llargues travessies es va requerir més treballadors dalt dels vaixells. Així i tot, no només era important el comerç amb Amèrica, sinó que el port de Palamós també transportava o rebia mercaderies dels ports francesos, italians... que solien arribar d'altres localitats llunyanes.

DISTRIBUCIÓN PROFESIONAL DE LOS HABITANTES DE PALAMÓS					
	1718	1759	1783	1800	1834
Pescadores	38	35	12	10	8
Marineros	6	45	62	45	91
Patrones			14	37	9
Pilotos					8
Calafates	2	2	5	5	12
Carpinteros de ribera	4	3	8	7	1
Mar	50	85	101	104	129

IMATGE 2. Taula de Distribució professional dels habitants de Palamós entre els anys 1718 i 1834. Es veu una disminució de pescadors i un augment significatiu en l'ofici de mariner mercant. Localització: Nadal, J. (1956-1959, p. 16)

¹⁸ S'incorpora més tard que altres ports, especialment després del Decret de Lliure Comerç de 1778.

2.3 IMPACTE DE LA INDÚSTRIA SURERA AL SECTOR I LA DECADÈNCIA DELS PESCADORS

La indústria surera va proliferar notòriament a Palamós a finals del segle XVIII i inicis del XIX. Aquest fet també va afectar la pesca, tant quant a treballadors com quant al comerç i economia. L'activitat surera va acaparar molta mà d'obra, tot i que el cadastre indica que ja hi havia població que s'hi dedicava des del 1746¹⁹. L'auge arriba a finals del segle XVIII i aquest va augmentar més al llarg de tot el segle XIX, convertint-se en la professió en la qual treballaven més habitants²⁰. També va generar una immigració important de gent que va veure-hi una feina estable per establir-se al poble, passant de 800 habitants a l'inici del segle XVIII a 1.600 entrat el segle XIX. La indústria surera va ser descoberta a la regió de Xampanya (França), on van començar a utilitzar taps de suro per tapar ampolles. Gràcies a la connectivitat marítima entre França i Palamós, la tècnica surera va ser transportada a la vila on es va començar a implantar, i va acabar esdevenint un dels motors econòmics més poderosos del segle XIX per Palamós. En aquest sentit, el suro va ser un dels productes més comercials pel port²¹, principalment se solia enviar a Cadis per ser reexportat o directament cap a Amèrica. Aquest alt nivell d'exportacions va comportar la implantació d'una administració de duanes d'alt rang, a causa de la importància del comerç.

Tot i això, els inicis del segle XIX van estar marcats per la Guerra del Francès (1808-1814) que va paralitzar la indústria i el comerç marítim, les principals fonts econòmiques de Palamós. Les tropes franceses van ocupar la vila, i per tant el port, per tal de dur a terme el setge de Girona i tallar comunicacions. El 1814, les tropes invasores alliberen la vila i per sort els efectes de la guerra es van superar ràpidament, reprenent la prolífera activitat del comerç marítim i la indústria. Segons Barbaza (1988) i el seu estudi realitzat a la Costa Brava, en el port de Palamós entraven entre 440 i 600 vaixells cada any entre el 1818 i el 1828, una dada que indica molt de moviment portuari i un auge per al comerç marítim. A més a més, a mitjan segle XIX, aquells mariners que havien fet fortuna a les

¹⁹ NADAL, J. (1956-1959). *Demografia y economia en el origen de la Cataluña moderna: un ejemplo local: Palamós (1705-1839)*, p. 22.

²⁰ Segons l'estudi de Nadal (1956-1959), 99 tapers i 91 en feines marítimes.

²¹ S'ha de tenir en compte que en aquella època que les exportacions per via terrestre eren escasses a causa de la precària connectivitat entre localitats, és per aquest motiu que via marítima era la més eficaç.

Antilles, tornaven a casa i invertien els guanys, això comportava un auge socioeconòmic i reactivava l'economia local, finançant obres públiques, indústries i cases que modernitzaven el paisatge urbà. Aquest fet va comportar que hi hagués un atractiu en les ocupacions marineres i comercials i va haver-hi un deteriorament d'altres oficis, el més significatiu, el de la pesca, una tradició que gairebé es va perdre a la vila.

2.4 EL NOU PORT I LA PROLIFERACIÓ DEL SECTOR PESQUER

A finals del segle XIX es va aprovar el projecte per poder realitzar millores a la infraestructura del port, ja que, des de les obres del moll feia 150 anys, subsistien amb unes instal·lacions precàries que s'havien deteriorat molt. Aquest motiu va ser gràcies al fet que el Ministerio de Fomento va reconèixer el port de Palamós com a centre d'interès general²². A inicis del nou segle es van començar les obres, les principals innovacions eren entorn de l'ampliació del moll comercial, per tal que més vaixells poguessin atracar i també la construcció d'un dic d'abric²³ que protegís el port de mal temps, especialment dissenyat pels temporals de garbí, ja que eren els que afectaven més, al mateix temps va permetre que moltes barques es poguessin quedar amarrades al mar i no haver-les d'avarar a les embarcacions de la costa cada cop que s'utilitzaven. Aquestes millores van permetre un millor tràfic comercial, que des d'inicis de segle va anar en augment, arribant a 500 vaixells anuals entre el 1900 i 1914²⁴. Cal remarcar, que el producte més comercialitzat era el suro, tenint en compte l'activitat prolifera de la indústria surera per l'altra banda, però també comerciaven amb altres mercaderies. Amb la Guerra Civil (1936-1939) i la Segona Guerra Mundial (1939-1945), el moviment portuari va quedar tallat i després de les guerres va costar molt tornar a tenir l'abundant activitat d'abans i, a més, se li ha de sumar que el transport terrestre amb camió o ferrocarril²⁵ van

²² VILLARES, M. I JUNYENT, R. (2002). *Apunts històrics dels ports de Catalunya: El cas del port de Palamós*, p. 105

²³ Infraestructura portuària dissenyada per protegir les embarcacions i instal·lacions del port de la força del mar i dels vents.

²⁴ VILLARES, M. I JUNYENT, R. (2002). *Apunts històrics dels ports de Catalunya: El cas del port de Palamós*, p. 106

²⁵ El ferrocarril a Palamós s'inaugura el 1887 amb la línia Palamós-Flaçà. Va convertir-se en un vehicle eficient per transportar suro i peix fresc, sobretot als pobles de prop que comptessin amb estació i a la ciutat de Girona.

convertir-se en la preferència, reduint notablement el transport de cabotatge marítim i afectant l'ofici de mariner mercant.

Per altra banda, durant l'inici de segle van ocórrer una sèrie de factors que van alçar l'activitat pesquera, una tradició que arran de la navegació comercial havia anat en declivi. Els cadastres del 1910²⁶ mostraven que només un 0,4% de la població es declarava pescador, mentre que la indústria surera ocupava un 70%, una xifra que havia anat amb augment aquestes últimes dècades, a causa de la inserció de molts mariners al sector, on van trobar una feina estable i no tan sacrificada. Així mateix, el 1912 una onada de població pescadora provinent de l'Ametlla de Mar, va immigrar a Palamós, amb l'esperança de trobar millors oportunitats de vida. Gràcies a les entrevistes *Converses de taverna* dutes a terme pel Museu de la Pesca de Palamós, s'ha pogut recuperar molts testimonis d'aquestes arribades a la primera meitat del segle XX. Un exemple és el que explica Ramon Figueres²⁷, nascut a Palamós l'any 1935, els seus avis es traslladen de l'Ametlla de Mar al Baix Empordà el 1912. En un inici, es volien establir a Sant Feliu de Guíxols, però deguda a la forta i tancada comunitat pesquera que hi havia en aquell moment, no van ser benvinguts al poble²⁸. En canvi, a Palamós, hi van trobar unes instal·lacions portuàries d'alt nivell sense ser explotades per la comunitat pesquera local, és per això que hi van veure un rendiment econòmic que havia de ser aprofitat. Els "caleros", fent honor a com popularment es coneix l'Ametlla de Mar (Cala), van introduir innovacions tecnològiques que en el seu lloc d'origen no van triomfar arran de la situació geogràfica, però que van aconseguir trobar un espai a Palamós, com la vaca²⁹ i la teranyina³⁰. L'estudi fet per Alegret i Garrido (2008) menciona que el 1950 la comunitat provinent de la Cala constituïa més del 70% del col·lectiu de pescadors de la vila. Així mateix, aquesta gent forana es va instal·lar al que es coneixia com el "barri de pescadors", que actualment s'estén, de llarg, des del port esportiu fins al port Marina, i

²⁶ TRIJUEQUE, P. (2002) *La gent de la vila de Palamós (1568-1950)*, p. 54

²⁷ Museu de la Pesca de Palamós. *Converses de taverna* núm. 10: *Gent de mar*, 2012-4:25

²⁸ ALEGRET, J.L. i GARRIDO, A. (2008). *Historia del puerto pesquero de Palamós: migraciones, asociacionismo y desarrollo*, p. 29

²⁹ Embarcació dissenyada amb un sistema d'arrossegament de la xarxa que s'arrossega pel fons marí mentre el vaixell navega.

³⁰ Sistema per capturar principalment peix blau. Consisteix a envoltar el peix, que prèviament s'ha atret amb llum, amb la xarxa desplegada en forma de cilindre vertical i amb un mecanisme es tanca per sota per tal d'impedir que s'escapi pel fons.

d'ample fins al Padró, tal com testimonien l'Encarnació, la Bàrbara i la Maria, totes tres provinents de l'Ametlla de Mar³¹. Tot i això, els "caleros" no van ser els únics que van veure una oportunitat al litoral del Baix Empordà, sinó que també van venir famílies d'altres indrets del litoral Mediterrani espanyol, com d'Alacant, d'Almeria, de Campello o de Vinaròs. Aquest augment notable en el sector pesquer va afavorir a la consolidació de la pesca com a motor econòmic del poble, un fet que marcaria en les dècades posteriors i en la construcció d'un imaginari sobre els pescadors de Palamós.

Cap al 1925 es van començar a instal·lar els primers motors a les embarcacions, això va ser un gran avença, ja que permetia abastar més territori marítim i un augment significatiu de captures, però al mateix temps va deixar enrere la navegació tradicional a vela, un fet que a poc a poc canviaria dinàmiques, tasques i labors. Amb l'especialització progressiva de la pesca, també van arribar les primeres associacions³². El 1927 es va fundar la Previsió Pescadora, associació particular, que no es declarava com a Pòsit³³ però seguia la seva filosofia d'organitzar la venda de peix per finançar ajuts socials. Durant la Guerra Civil (1936-1939), es va col·lectivitzar sota l'Agrupació de la Indústria Pesquera controlada per la CNT i la UGT, però amb la reorganització franquista el 1943 i la Llei de Confraries el nou règim va reinventar-ho amb la Confraria de Pescadors de Palamós³⁴ sota control estatal i militaritzat.

³¹ Museu de la Pesca de Palamós. *Conversa de taverna núm. 83: La vida al barri de pescadors*, 2012-8:25

³² Anteriorment, n'hi havia hagut, però amb la decadència del sector pesquer a la localitat, se'n van anar dissolent.

³³ Recordem que els pòsits eren un tipus d'associació professional i cooperativa que sorgeix a inicis del segle XX a Espanya amb l'objectiu de modernitzar el sector pesquer i millorar les condicions de vida dels treballadors. Els pòsits eren intervinguts per l'Estat.

³⁴ Avui en dia la Confraria de Pescadors de Palamós ha passat de ser una eina de control estatal a ser una entitat de representació professional i gestió del sector en el marc autonòmic i europeu actual.

2.5 LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XX

IMATGE 3. Port de Palamós, 1950. Localització: Fons LI. Col·lel. Museu de la Pesca

A partir dels anys seixanta van succeir diversos factors que van acabar afectant la pesca. Per una banda, les captures van caure un 65%, fet que va provocar que molts pescadors abandonessin l'ofici. A més a més, a partir d'aquesta dècada el turisme va començar a transformar l'estructura econòmica i social de la vila. Palamós va ser el destí vacacional per excel·lència de molta gent forana, fent que la població local veies una font econòmica excel·lent per ser aprofitada. És per aquest motiu que molts pescadors (i també gent d'altres sectors) van encaminar-se cap a nous oficis més estables que proporcionava el sector terciari. Per l'altra banda, la flota va augmentar de capacitat operativa i es va industrialitzar (Alegret i Garrido, 2008). Aquesta transformació va estar fortament impulsada per la Llei de Renovació i Protecció de la Flota Pesquera de 1961 i a conseqüència d'aquesta política l'ofici va comportar una creixen capitalització i proletarització del sector. Ja a la dècada dels setanta, les captures van anar augmentant, i també gràcies a l'especialització en la pesca d'arrossegament de la gamba roja, un recurs que va esdevenir el producte més costejat de la llotja local. Tot i representar només un 5-7% del pes total desembarcat, el seu elevat preu al mercat, estimulat en part

per la demanda turística, va arribar a suposar gairebé el 40% del valor total de les captures de la Confraria.

El 1980 la gestió del port va traspasar a la Generalitat de Catalunya, culminant amb la inauguració del nou port el 1984. Aquesta fita va consolidar l'activitat pesquera com un pilar de representació local, convertint-la en un dels referents de Catalunya³⁵; una posició meritòria si es recorda que, a principis del segle XX, l'ofici gairebé havia desaparegut a favor de la indústria surera. Així mateix, l'activitat comercial i la nàutica esportiva també van trobar el seu espai en les instal·lacions portuàries, fet que atorga al port de Palamós una gran rellevància multisectorial. Tot plegat ha forjat un imaginari col·lectiu de forta tradició pesquera i marinera, tot i que la realitat actual és la d'un port modern on conviuen en harmonia diversos usos econòmics.

³⁵ ALEGRET, J.L. i GARRIDO, A. (2008). *Historia del puerto pesquero de Palamós: migraciones, asociacionismo y desarrollo*, p. 39.

TERCERA PART. CANÇONS POPULARS MARINERES

1. QUÈ ANOMENEM CANÇÓ MARINERA?

El concepte “cançó marinera” pot portar a confusions; és per això que cal definir bé què englobem quan utilitzem el terme. Al llarg d’aquesta investigació, s’ha constatat l’absència d’una definició acadèmica homologada i unívoca; més aviat, es tracta d’un terme encunyat socialment entorn d’una visió idealitzada de la vida a alta mar, amors tràgics i mariners. Cal subratllar que es tracta d’una etiqueta retrospectiva: antigament, els cantaires no eren conscients de cantar “cançons marineres”, sinó que interpretaven les peces populars de la zona que més els agradaven.

En l’entrevista *Converses de Taverna núm. 68*, Xiqui Ramon defineix la “cançó marinera” com aquelles peces cantades i promogudes pels pescadors, sense que el contingut textual hagi de circumscriure’s estrictament a temàtiques marítimes. Josep Bastons, també present en l’entrevista, reafirma aquesta idea recordant que aquest repertori va ser conservat no només per mariners, sinó també per tapers i artesans dels pobles del litoral del Baix Empordà. Per tant, la “cançó marinera” es configura com un calaix de sastre que engloba una gran varietat de gèneres i funcions, estretament lligats als espais de socialització.

2. ESPAIS ON ES CANTAVA

En la investigació, s’ha pogut diferenciar dos espais principals per a la interpretació: durant la feina i durant l’oci. En el primer, els cants eren lligats a la realització de les tasques físiques i mecàniques que comportava la feina marítima, mentre que el segon espai estava vinculat al lleure, interpretat pel pur gaudi estètic i lúdic. En ambdós escenaris, l’acte de cantar teixia un sentiment de comunitat profund. Es tractava d’una pràctica multidireccional i horitzontal, mancada de jerarquies formals, on la veu era l’únic instrument necessari per reafirmar la identitat del grup.

2.1 DURANT LA FEINA

Durant la investigació, s'ha pogut constatar l'acció de cantar durant les marítimes gràcies a la recerca bibliogràfica i a les entrevistes realitzades, tot i que, els pescadors implicats en aquesta recerca, una quarta part dels entrevistats, m'ha pogut confirmar l'existència de cançons específiques que ajudaven a l'eficàcia de les tasques físiques perquè és acomplissin de forma satisfactòria. Aquesta recerca em va portar a les cançons oblidades: les salomes.

IMATGE 4. Sardinals, 1915. Localització: Fototipia Thomas. Fons Museu de la Pesca

LES SALOMES

Les salomes són uns cants compassats que els mariners i pescadors utilitzaven tradicionalment per sincronitzar els seus esforços durant les feines a bord. Aquests cants són molt antics, els primers testimonis documentats es remunten al segle XV. El terme és especialment conegut a la Marina Baixa, on s'atribueix una possible arribada des d'Andalusia a través dels almadravers, tot i que etimològicament se li suposa un origen hel·lenístic estès a través d'Itàlia. Més enllà de la melodia, cal entendre que "cantar" era un concepte tècnic dins el lèxic mariner dels segles XVIII i XIX; no es tractava de música lúdica, sinó de cridar a tota veu ordres rítmiques per assegurar que tota la tripulació tibés d'un cap alhora amb la màxima eficàcia.

Lingüísticament, les salomes es caracteritzen per ser unitats sintàctiques curtes i repetitives on les síl·labes tòniques marquen el moment exacte de fer el moviment o l'esforç. Aquestes cançons eren vitals per a domesticar i sumar l'esforç col·lectiu en maniobres feixugues on la comunicació verbal era difícil, com xorrar les xarxes, la vogada o la hissada de veles i vergues. La figura del *shantyman* o solista era clau, ja que s'encarregava de dirigir la maniobra i adaptar el ritme de la cançó al cansament de la tripulació o a la resistència que oferien els elements. El solista havia de tenir una certa gràcia per dirigir la maniobra, perquè donava més eficàcia i era més ben considerat (recordem que en les feines de camp també es contractava un jornaler que sàpigues cantar, ja que donava més bon rendiment). Principalment, aquests cants no estaven acompanyats amb cap instrument i eren transmesos de forma oral de generació en generació, és per això que podia haver-hi petites variacions depenent del cantor. El repertori variava depenent la feina, segons Lleal (2016:95) els més importants eren:

- Cants de virar la cadena de l'àncora
- Cants d'hissar veles i vergues
- Cants de buidar els cellers d'aigua amb les bombes
- Cants de sirgar els vaixells

Cada cant s'adaptava a la tipologia de la feina, en unes es necessitava més força explosiva i eficàcia, fent que el cant hagués de tenir uns accents més marcats que altres, mentre que altres feines eren més monòtones i duradores, i el cant no havia de ser tan marcat i s'adaptava a les necessitats.

Finalment, les salomes formaven part de l'equipament essencial del mariner, igual que el seu ganivet o la roba d'aigües, i estaven subjectes a un rígid tabú cultural: no es podien cantar mai a terra ferma ni durant les estones de lleure. Cantar-les fora de la maniobra es considerava un sacrilegi o una imprudència que podia atreure la mala sort, ja que les cançons eren exclusivament per a la feina a coberta. Malauradament, l'apogeu d'aquest patrimoni sonor va coincidir amb el seu declivi; l'auge del motor i la reducció de tripulacions derivada de la revolució industrial van fer que la coordinació rítmica humana perdés rellevància, provocant la desaparició gradual d'aquests cants a partir de principis del segle XX.

Pel que fa al treball de camp, cap dels entrevistats no va saber especificar ni entonar cap cant d'aquesta mena, atès que no n'havien tingut experiència directa. Així i tot, van apuntar que aquests cants durant la feina també podien tenir un component de crítica social, de classe o de sàtira del moment. En la recerca bibliogràfica s'han pogut constatar salomes durant la feina; tanmateix, els estudis consultats se centren en la zona del Maresme, i a la recerca no ha pogut confirmar que aquestes pràctiques s'hagin donat igualment al Baix Empordà.

EL CORN MARÍ: L'INSTRUMENT DELS PESCADORS

Durant la recerca es va constatar un instrument característic pels pescadors, sobretot a la zona del litoral del Baix Empordà: el corn marí. Un instrument de vent de tipologia broquet utilitzat per a la senyalització sonora pels treballadors a bord d'un vaixell. Aquest va ser fet servir abans de la implantació de nous mitjans més moderns com les botzines d'aire comprimit (1958) o les botzines elèctriques (1970), fins llavors, va ser una eina molt útil i indispensable. Un dels usos principals era pels dies de boira s'havia d'anar tocant a intervals d'un minut com a senya de presència i per tal de no xocar (Ayats *et al.*, 2001). També, com a forma de senyalització d'hores punta, com la de dinar, el canvi de torn de les feines o l'arribada a terra ferma dels pescadors (tot i que s'ha constatat que també es podia utilitzar la campana).

2.2 ESPAIS D'OCI: LA TAVERNA I LA BARRACA DE PESCADORS

L'activitat pesquera no es reduïa únicament a la feina d'anar a mar, teixir xarxes, vendre el peix o fer el manteniment de les embarcacions, sinó que hi havia una activitat complementària d'oci que es duia a terme, principalment, en espais diferenciats dels productius. Aquests punts de trobada eren la taverna o les barraques (també anomenades botigues) de pescadors vora del mar.

En els pobles al litoral del Baix Empordà, era habitual que, en acabar la jornada laboral o durant els dies festius, els pescadors anessin a la taverna o a la barraca a fer-hi un beure, petar la xerrada o organitzar una xefla amb els companys. Es tractava d'una

dinàmica rutinària que, tot i que a simple vista pot passar desapercebuda amb manca d'interès antropològic, van ser l'espai de bressol pel manteniment i la rememoració d'unes cançons populars marineres que teixien un fort lligam social. Amb el pas del temps, aquest costum ha generat un tòpic que avui dia s'ha convertit en un producte de consum turístic: la cançó de taverna. Aquest fenomen, que va tenir el seu punt d'inflexió en la primera Cantada oficial de Calella el 1967, va ser decisiu per a l'eclosió del gènere de l'havanera tal com la coneixem avui en dia.

A part de la modalitat del cant de taverna, la més coneguda avui en dia i la que ha proliferat més enllà del seu espai de bressol, aquests espais també van ser oients d'altres modalitats que durant la investigació hem pogut verificar: el cant de colla i el cant coral.

2.2.1 LA TAVERNA

Les tavernes, tal com les coneixem avui en dia en el nostre entorn geogràfic, són establiments on se serveixen begudes i menjars. Es diferencien dels restaurants pel seu component de tradició antiga, tant pel tipus de gastronomia que s'hi ofereix com pel seu disseny interior. El Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) és més precís amb la seva definició: "Establiment o botiga on es ven vi i altres begudes al detall i se serveixen menjars". El seu significat no ha variat gaire respecte a com s'entenia antigament, tot i que actualment hi ha una lògica d'explotació comercial i capital que en èpoques anteriors no era tan present.

En el Baix Empordà era un establiment molt freqüentat, però no només pels pescadors sinó que també era un punt de trobada per les colles de tapers, fusters, ferreters... Anar a la taverna com a forma de lleure és una activitat desenvolupada des d'època antiga, però que trobem descrita des d'abans de la guerra dels anys trenta del segle XX i també en el segle XIX. Principalment, s'hi anava a beure, menjar i passar l'estona amb els companys, fos xerrant, jugant a cartes o cantant. Cal remarcar que la taverna, principalment, estava freqüentada per homes, ja que la dona, històricament, ha estat reduïda als espais privats.

2.2.1.1 EL CANT DE TAVERNA

De forma inconscient i espontània, la taverna va ser un espai segur per cantar cançons populars marineres, un fet que com hem comentat anteriorment, s'anava perdent en àmbits exteriors. En aquestes trobades a la taverna s'hi cantava de tot, les cançons més de moda, podien ser: ranxeres, havaneres, sarsuela, valsets mariners, sardanes... i principalment en castellà. Cal tenir en compte, que aquests homes no solien tenir estudis "de solfa", així ho afirma Xiqui Ramon a *Les Converses de Taverna núm. 68*, per tant, no és un tipus d'interpret amb estudis acadèmics musicals, sinó homes que amb una certa gràcia i de talent, dinamitzaven el cant a la taverna. En aquest cas, faig èmfasi del terme *no-música* emprat per Ayats *et al.* (2001), mencionat a l'inici del treball. A més a més, aquest cant solia ser interpretat a dues veus o fins i tot a tres amb una execució admirable, tot i fer-ho de forma amateur i improvisada, ja que no hi havia una preparació al darrere, sinó que s'interpretava de memòria, fruit de l'espontaneïtat del moment. També, Josep Bastons, durant l'entrevista, feia èmfasi en què les cançons es transmetien de forma oral i que això podia comportar errors lògics de transmissió.

Xiqui Ramon fa èmfasi en el fet que no s'ha de caure en l'estigma que cantar era participatiu; ell afirma que l'ambient i la festa ho eren, però qui encetava el cant solia ser una colla reduïda, que malgrat no tenir estudis musicals, ho feia amb cert carisma. Això encaixa amb l'estudi realitzat per Ayats *et al.* (2001) als pobles del Baix Ter i del Montgrí, en el qual comenten que l'agrupació predominant del cant de taverna era de tres homes, ja des d'abans de la guerra, i que aquest model es va agafar de referència per les colles de cantadors quan es va professionalitzar l'àmbit.

Quant a acompanyament, solia ser a cops de taula, fos amb la mà o amb algun estri, o en alguns casos amb la guitarra, però ja era ben entrat els anys 50 i 60 del segle passat quan començava a haver-hi un cert reconeixement de la tasca. Així i tot, la funció del guitarrista no era del tot fàcil, ja que s'havia d'adaptar al to del cant amb certa habilitat i destresa.

2.2.1.2 EL CANT DE TAVERNA A PARTIR DELS ANYS 40

Amb els anys, el cant de taverna va anar agafant un model prototípic. El que havia començat com un pur divertiment espontani i intuïtiu, sense cap norma que ho regís, es va anar dotant d'una estructura més formal a partir de la segona meitat del segle XX. Aquest procés va suposar un allunyament progressiu del sector purament amateur per convertir-se en una activitat professionalitzada, un canvi que també va implicar moure el cant del seu hàbitat natural (la taverna) cap als escenaris.

La formació reduïda de tres o quatre homes es va establir com l'estàndard, fixant una distribució vocal de tenor, baríton i baix. L'acompanyament musical també va evolucionar: es va passar de la percussió minimalista (picant la taula o fent sonar ampolles i coberts) a una harmonització rica basada en la guitarra, a la qual es van sumar sovint l'acordió i, en locals que en disposaven, el piano.

Aquest canvi d'escenari no va ser un fet buscat deliberadament, sinó el fruit d'una conjunció de factors. En primer lloc, va ser decisiva la voluntat d'aficionats *no-músics*, sobretot pescadors, que veien en la cançó la seva font primordial de benestar i identitat. Després de la guerra, aquest cant es va perdre molt, i van ser ells que el van impulsar per cantar-lo i recuperar-lo. Un exemple paradigmàtic és la figura d'Ernest Morató, provinent de família marinera, que va ser un gran custodi de la memòria oral, clau per fixar les lletres i tonades que s'estaven perdent amb la vida moderna. Morató va centrar els seus esforços sobretot a divulgar el gènere de l'havanera, que era un gènere d'entre molts altres, però que a causa de la seva tasca i de molts altres que el van seguir, va proliferar de forma desmesurada, esdevenint el tòpic de cançó marinera i eclipsant progressivament la resta de tonades que compartien taula.

En segon lloc, l'arribada massiva del turisme a partir dels anys seixanta va ser el motor definitiu de la professionalització. La gent externa a la zona veia exòtiques les trobades a la taverna, fet que va transformar aquest cant íntim en un producte de consum i espectacle de masses. Aquesta nova dinàmica va donar lloc a la creació de certàmens emblemàtics com la Cantada de Calella de Palafrugell el 1967 (impulsada per l'Associació d'Amics de Calella) i el Festival de la Cançó Marinera a Palamós el 1971 gràcies a la iniciativa de Josep Lluís Ortega Monasterio.

Aquest salt als escenaris va exigir una millora tècnica i una formalització musical sense precedents. La figura de Josep Bastons va ser fonamental en aquest procés, en introduir la partitura com a eina de treball i abandonar la "lògica no acadèmica" dels vells cantaires per oferir interpretacions amb bons arranjaments i qualitat vocal professional. A més a més, a partir de la dècada dels setanta, es van començar a fer peces en català, enriquint el gènere d'un component identitari. Així, el cant va passar de ser una comunicació multidireccional a la taverna, on tothom participava, a una comunicació unidireccional des de l'escenari cap al públic, consolidant-se definitivament com un gènere patat i un símbol d'identitat cultural. Alguns dels grups que representen aquesta tradició consolidada són: Port Bo, Peix Fregit i Els Pescadors de l'Escala, un dels grups més antics i representatius d'aquest repertori. En el seu origen no va ser un grup constituït, sinó que eren pescadors que a causa de la mala mar no podien sortir a pescar i es refugiaven a la taverna per distreure's, allà els que tenien més traça cantaven, fins que el 1972 es van acabar constituint com a grup oficial, però ja feia molts anys que feien els seus "concerts" a la taverna de "Cal Moreno" a l'Estartit.

2.2.2 LA BARRACA DE PESCADOR

Les barraques de pescadors, o també anomenades botigues, són una arquitectura paradigmàtica del litoral empordanès³⁶, l'origen de la qual remunta a l'època medieval, sorgida de la necessitat de la gent de mar de disposar d'un espai logístic on i des d'on desenvolupar l'activitat econòmica (Turró, 2013). Els dos termes sovint són utilitzats com sinònims, tot i que hi ha autors que en distingeixen unes diferències, com és el cas d'Arnald Plujà (1996:94-95), pel qual el terme "botiga" designa construccions modestes, ja documentades des del segle XIII, destinades a guardar xarxes i ormeigs, generalment de propietat privada i individual i, per contra, la "barraca" solia referir-se a un refugi comunal utilitzat per companyies de pescadors, dotat d'espai de cuina per a estades temporals durant les campanyes de pesca o per protegir-se de la meteorologia adversa. Així i tot, Turró prefereix fer servir els dos termes com a sinònims en l'actualitat i, a més,

³⁶ Aquesta arquitectura també és present en altres indrets dels Països Catalans i costa Mediterrània nord-occidental.

fa èmfasi a no confondre's amb les cases de pescadors, aquelles que presenten unes característiques per poder-hi residir de manera permanent.

Les barraques o botigues van proliferar especialment a partir del segle XVIII, quan la disminució de la pirateria va permetre que les poblacions situades a l'interior es desdoblessin cap a la costa, donant lloc a la formació dels actuals barris mariners com Calella (Palafrugell), Sant Antoni de Calonge (Calonge) o l'Estartit (Torroella de Montgrí). Tanmateix, aquestes construccions també eren presents en les poblacions costaneres on el port era de gran importància, com a Palamós o a Sant Feliu de Guíxols.

La principal característica d'aquestes edificacions és la seva gran polivalència funcional, actuant simultàniament com a refugi, taller i magatzem logístic. Més enllà de guardar-hi el llagut i els aparells de pesca, servien per a tasques auxiliars com adobar xarxes, preparar salaons de peix o, en el cas de pescadors que també alternaven la feina al mar amb la pagesia, com a celler per premsar el vi o guardar el gra. A més, aquests espais funcionaven com a habitatge temporal per a aquells que vivien en nuclis allunyats de la primera línia de mar, i això els permetia residir a la costa durant la temporada de pesca sense haver de carregar diàriament amb els estris.

A banda de la seva funció logística, les barraques van tenir un paper crucial en l'àmbit territorial i de control social al llarg de la història. Així mateix, en períodes d'epidèmies entre els segles XVII i XIX, algunes barraques situades en cales van ser utilitzades com a punts de vigilància i quarantena per controlar el desembarcament de persones i mercaderies potencialment perilloses, com és el cas de Palamós: van usar una barraca de Cala Margarida perquè tres frares provinents de Barcelona a bord d'un llagut, en poguessin fer quarantena, en un context en què la pesta bubònica s'estenia per Catalunya el 1651. També s'usaven les barraques com a eina de delimitació territorial. L'aixecament d'una barraca en una cala sovint s'emprava com a estratègia per apropiarse dels drets de pesca d'aquella zona, era una marca física i jurídica. Finalment, la seva ubicació discreta i aïllada també les va convertir en infraestructures clau per al contraban de productes com el sucre, el cafè o el tabac, especialment durant la postguerra, consolidant la seva importància dins la memòria social i econòmica de la Costa Brava.

A partir del segle XIX i amb la prosperitat de la indústria del suro, la barraca va agafar un nou ús: un espai d'esbarjo i oci. Com hem comentat en apartats anteriors, la indústria del suro va ser molt important per al Baix Empordà, això va comportar l'aparició d'una nova classe social (tapers, hisendats i professionals) amb més temps lliure i recursos. Per a aquests grups, la barraca representava un ideal de vida "lliure i salvatge", una forma d'oci que connectava l'home amb la natura i el mar a través de la pesca i la vida senzilla. Amb el temps, algunes barraques que havien servit com a refugi o magatzem professional van ser restaurades o refetes de nou per convertir-les exclusivament en llocs de lleure (Ferrer, 1971:63). En aquest sentit, podem apreciar una nova figura de pescador amb voluntats d'oci i que executa la tasca de forma amateur.

Dins d'aquesta dinàmica social es podien distingir diverses modalitats d'oci. D'una banda, existia un esbarjo de caràcter familiar i popular on les famílies es traslladaven a la platja els diumenges; en aquest context, s'establia una curiosa divisió de tasques on els homes s'encarregaven de pescar i cuinar l'arròs, mentre les dones tenien cura de la mainada i de la neteja. De l'altra, proliferava l'oci de les "colles" d'amics, sovint vinculades a l'ofici de taper, que llogaven o compraven aquests espais no només per menjar i pescar, sinó també per cantar i convertir la barraca en un fòrum de debat polític i social.

Va ser sobretot a causa d'aquest nou model d'oci i lleure que les cançons, sobretot vinculades al cant de taverna, van tenir un cert protagonisme i un espai privilegiat de supervivència i transmissió. Dins les barraques destaquen dues modalitats de cants: cant de colla i cant coral. El cant de colla, a diferència del que passava a les tavernes on solien ser grups principalment de tres membres qui incitaven el cant, aquest es caracteritza per ser col·lectiu, però al mateix temps privat per a aquells que participaven en aquella xefla. Se sol incitar després de l'àpat, en un ambient familiar o d'amics i festiu. L'altra modalitat que s'ha documentat que es duia a terme és el cant coral, nascut sobretot de les classes obreres, vinculades a la indústria del suro de la zona. Aquesta modalitat no es vincula específicament amb els pescadors, però les barraques de pescadors van ser uns espais segurs per a aquestes corals.

Finalment, com hem comentat, la modalitat del cant de taverna no va ser patrimoni exclusiu de les barraques, però s'han registrat certes trobades a partir de la dècada dels 40 i 50 del segle XX, en les quals es practicava. A dins de les barraques s'organitzaven

trobades on l'agrupació clàssica del cant de taverna, tres o quatre homes, cantaven per als seus amics o familiars, com és el cas del famós trio compost per l'Abelardo, el Niño i el Hermós, del qual es conserva un enregistrament del 1945 d'aquest trio a la Barraca de Can Patxei a Tamariu (Palafrugell).

QUARTA PART. ESTUDI DE CAS A PALAMÓS

1. INVESTIGACIÓ

Per tal d'aprofundir en la realitat del patrimoni oral marítim, s'ha optat per la realització d'un estudi de cas *in situ* al poble de Palamós, com a complement a la recerca teòrica general. L'elecció d'aquesta vila es deu a diversos factors: en primer lloc, Palamós constitueix un dels ports i pobles pescadors de referència al litoral del Baix Empordà, i, en segon lloc, hi ha un component d'arrelament personal que ha facilitat el coneixement del teixit local.

Per tal de dur a terme aquesta investigació, s'han realitzat entrevistes semiestructurades a diverses persones que mantenen o han mantingut un contacte directe amb la professió marítima. El perfil dels informants inclou personal de la Confraria de pescadors de Palamós, pescadors amateurs, pescadors de professió en actiu i retirats. L'edat dels entrevistats comprèn des dels quaranta fins als setanta anys. Durant el procés, s'ha constatat la impossibilitat d'entrevistar persones majors d'aquest llistat d'edat a causa de circumstàncies externes al treball. Així mateix, s'ha d'assenyalar el biaix de gènere, atès que la majoria dels informants són homes.

Per a la presentació i anàlisi de les cançons i dades recollides durant la recerca de camp, s'han emprat estudis previs d'àmbit comarcal com a complement. Destaquen, en aquest sentit, el projecte *Converses de Taverna* realitzades pel Museu de la Pesca de Palamós i el treball *Les Músiques en la vida de la gent del Baix ter i del Montgrí* (Ayats et al., 2001), els quals inclouen recerques a la vila de Palamós a través d'entrevistes a agents del sector. L'ús d'aquestes fonts secundàries ha permès recuperar nombrosos testimonis clau que, per motius aliens a la recerca, no s'han pogut localitzar directament.

2. CANÇONS RECOLLIDES

Les següents cançons que s'exposaran són les recollides durant la recerca de camp. Cal tenir en compte que aquestes fan referència a un temps i espai determinat i que, per

tant, no s'han d'interpretar com a única resposta definitiva sobre la realitat cantada de la zona. Així mateix, les dades que es presentaran s'han d'entendre com el record dels entrevistats.

Pel que fa a les cançons que es cantaven durant la feina, s'ha recopilat molt poca informació. La gran majoria dels entrevistats van esmentar que personalment no en tenien constància i que era una pràctica que els quedava massa llunyana en el temps per ser recordada. Per contra, uns pocs informants confirmaven que sí que n'havien sentit parlar, però no van saber especificar cap cançó concreta, les van definir, de manera genèrica, com a "cançons rítmiques per a la mecanització de les feines i també cançons sàtires per fer més amena la tasca"³⁷. També en Francesc durant l'entrevista afirmava que pel que li havia dit el seu avi "els viatges a Cuba hi van influir molt per cantar, ja que eren viatges molt llargs i s'entretenien cantant"³⁸. Malauradament, l'absència d'enregistraments concrets posa de manifest la dificultat documentar l'existència d'unes cançons específiques durant la pràctica marítima a Palamós.

Respecte a les cançons d'oci, s'ha recopilat força informació, sobretot repertori del cant de taverna³⁹. Durant el treball de camp s'ha constatat que els entrevistats més joves (mitjana d'edat de cinquanta-cinc anys) només es referien al gènere de les havaneres, com a cançons representatives de l'activitat marítima. Aquest fet té sentit, ja que les havaneres fan un canvi de paradigma i s'allunyen del seu espai de bressol (la taverna) als anys setanta del segle XX, quan aquests agents tot just devien iniciar la seva professió en el món marítim. No és d'estranyar que quan es preguntava concretament quines cançons acompanyaven l'oci pels mariners, la seva resposta fos "quan quedem amb els amics de la feina, després dels menjars cantem alguna havanera reproduïda pel mòbil"⁴⁰. En primer lloc, interpretem que exclou qualsevol altre gènere que no sigui l'havanera de tot l'àmbit mariner, un imaginari molt recent pel que hem pogut comprovar durant tota la recerca de camp. I, per altra banda, inclou un altre factor, l'ús de tecnologia recent i d'enregistraments per cantar a sobre d'aquests, una altra pràctica molt nova només

³⁷ Transcripció de l'entrevista realitzada a l'informant número 2, que preferia quedar en l'anonimat.

³⁸ Transcripció de l'entrevista realitzada a l'informant número 5.

³⁹ Recordem que avui en dia s'utilitza aquesta etiqueta per englobar la varietat de cançons que es cantaven en aquest espai.

⁴⁰ Transcripció de l'entrevista realitzada a l'informant número 1.

present en el segle XXI. Bona part dels entrevistats han mencionat “La bella Lola” com a havanera destacada. El curiós és que la majoria l’ha detallada en un àmbit de taverna, mentre que l’informant Joan Martí⁴¹, mencionava que també era utilitzada durant la tasca d’arreglar les xarxes. Tot i això, s’ha pogut constatar, que aquells entrevistats més grans (> seixanta anys), anomenaven més gèneres, com tangos, bolero, valsets mariners, cançons satíriques, peces de sarsueles... i l’americana⁴², com l’han anomenat alguns entrevistats, era una peça més de tot aquest repertori. Una altra peça de les més mencionades ha estat “Aigua Xelida”⁴³, un valset amb estructura d’una corrandà, ja que la tornada és sempre la mateixa i l’estrofa s’improvisa. Aquesta es caracteritza per fer sàtira i tenir una lletra picant, el seu ús era principalment d’oci. Aquesta tipologia d’estructura també servia per fer crítica social i política i es componien versos per queixar-se de les males condicions laborals, de la duresa dels amos o de la situació política.

Respecte a l’espai, els entrevistats sobretot mencionaven la taverna, com a localització de bressol de tots aquests cants, on el perfil predominant era gent de mar, tot i que també es mencionaven tapers, artesans, ferreters... Els informants van fer èmfasi en el fet que ells personalment no van tenir ocasió de presenciar aquest fenomen, ja que la majoria havien nascut als anys cinquanta i seixanta, i aquesta activitat era més freqüent a les primeres dècades del segle XX. En Francesc explicava que “el veritable cant de taverna el va viure el meu avi de petit quan anava a les tavernes amb el seu pare” i feia èmfasi en el fet que “amb l’arribada del motor i l’evolució en general ho va canviar tot, abans, amb els vaixells de vela el món anava més lent i tot era diferent”. Aquestes paraules de l’informant recolzen les dades aportades en els apartats anteriors, el qual la modernització de les tasques, va canviar les dinàmiques i formes de fer, no només quant a aspectes de feina, sinó també al seu oci, i d’aquesta forma a les cançons. Utilitzar la barraca de pescadors o un altre tipus d’espai més privat com a lloc per cantar ha estat més recent sobretot a partir dels anys seixanta cap amunt i avui en dia també, tal com mencionava en Miquel: “amb la colla de pescadors quan anàvem a menjar algun ranxet,

⁴¹ Informant de l’estudi *Les músiques en la vida de la gent del Baix Ter i del Montgrí* (Ayats et al. 2001)

⁴² Més coneguda com a havanera avui en dia.

⁴³ Es pot consultar la partitura a l’Annex 2

acabàvem fent alguna *cantadeta*”⁴⁴ o l’entrevistat número 1 que s’ha citat amb anterioritat. Així mateix, podem constatar que la modalitat del *cant de colla*⁴⁵, aquestes últimes dècades s’ha conservat.

Quant a instrumentació, en Joan Martí, mencionava que solien cantar només a veus, va ser més endavant i sobretot a les quedades a la barraca on algú podia tocar la guitarra, però eren pocs que en sabien. Així mateix, contrasta amb el que comentaven en Xiqui i Bastons, el qual des de sempre el cant de taverna es caracteritzava per un acompanyament minimalista, a vegades amb percussió i més endavant per guitarra, i la protagonista és la veu. És amb la professionalització del sector i quan la forma triàdica es va estandarditzar, va ser més recurrent l’acompanyament harmònic.

A l’Annex 3 es presenta un quadre-resum amb les cançons recopilades que s’han mencionat més durant les entrevistes i també durant la recerca, especialment a l’entrevista número 68 de *Converses de Taverna* a Xiqui Ramon i Josep Bastons, i a l’estudi de *Les Músiques en la vida de la gent del Baix ter i del Montgrí* (Ayats et al., 2001).

3. EL LLEGAT D’AVUI EN DIA

“El llegat que les ha mantingut són les cantades que es fan als mesos d’estiu arreu del país” afirma en Francesc durant l’entrevista. Durant la recerca de camp s’ha pogut comprovar que l’activitat de cantar pel plaer de fer-ho s’ha perdut i tot està orientat per treure rendiment i contribuir a un sistema: el capitalisme. L’explotació d’aquest, a la llarga ha contribuït al fet que moltes pràctiques siguin diferents i tot s’hagi de fer per un motiu, per explotar el capital. Per una banda, s’ha de tenir en compte que el port de Palamós està molt institucionalitzat fent que no hi hagi l’ambient que hi havia fa un segle. La rutina laboral no contribueix a tenir espais o dinàmiques per cantar durant la feina, fent que s’hagi perdut una tradició representativa del sector. Per altra banda, les tavernes ja no són un espai per cantar, avui en dia a Palamós, no n’hi ha cap on espontàniament la gent canti, fins i tot es veuria estrany. Això també ha contribuït a

⁴⁴ Transcripció de l’entrevista realitzada a l’informant 6.

⁴⁵ Recordem modalitat de cant incitat després de l’àpat d’una colla d’amics o familiars en un espai privat com la barraca, o bé algun altre.

l'aspecte mencionat abans: el sector s'ha professionalitzat i ha extret la dinàmica de cantar de la taverna i l'ha traslladada als escenaris. Tanmateix, en un àmbit més privat, com en alguna barraca o altre establiment, sí que es pot identificar la modalitat del *cant de colla*, però s'ha de remarcar que és possible gràcies al fet que queda allunyat de mirades públiques i és en la confiança i intimitat d'uns pocs.

CONCLUSIONS

Per poder arribar al resultat final d'aquest treball, ha calgut una bona quantitat d'hores de recerca, verificant dades que a vegades eren contradictòries, comparant fonts diverses, realitzant una recerca de camp d'àmplia magnitud i sentint satisfacció quan, a poc a poc, s'anaven recopilant les dades per poder muntar l'escrit del treball. Ara, en considerar les hipòtesis inicials, es pot afirmar que l'activitat de cantar dels mariners al litoral del Baix Empordà i concretament a Palamós ha estat real.

Les primeres hipòtesis que es van considerar a l'inici del treball van ser sobre la funcionalitat i el fet social. Tot i que no s'ha pogut demostrar de forma més precisa si els mariners de Palamós cantaven durant la jornada laboral, s'ha pogut demostrar que tant per les feines de mar com per les de camp hi havia unes cançons que acompanyaven i marcaven el ritme de la tasca, i que també hi havia una veu principal que, amb més destresa, guiava el cant perquè la força fos més eficaç i beneficiosa. Durant la recerca, alguns informants han pogut confirmar que aquesta dinàmica va estar present abans de l'arribada del motor en les embarcacions, però es notava que actualment és un record massa llunyà per ser recordat pels mariners retirats d'avui en dia. Per altra banda, s'ha pogut demostrar l'existència d'un repertori d'oci, sobretot vinculat a l'espai de la taverna, que va ser un element sociocultural vertebrador per a la vida dels mariners. Aquestes cançons implicaven un sentiment de pertinença i comunitat, no només a la professió, sinó al poble en general, ja que en aquestes trobades, a part de la gent de mar, també va hi havia tapers (en ser la feina predominant del poble durant una època concreta) o també ferreters, sabaters, sastres... Aquestes cançons van ser l'espai d'oci i social d'un sector de la població de Palamós, i van donar vida al poble.

Quant a repertori, s'ha vist que el tòpic de l'havanera ha estat un constructe format des de fa molt poc, a partir dels anys 60 i 70 del segle passat. S'ha vist que ha estat un gènere que ha acompanyat els mariners, però que aquest era un més d'entre molts altres que hi havia, fent que tingués una connotació completament diferent de la d'avui en dia. Així mateix, aquesta varietat de cançons posteriorment es va acabar encalixant sota l'etiqueta de "cant de taverna", un repertori molt ampli, que quan es cantava a inicis del segle XX, no es tenia constància de què es deia així, ja que eren les cançons populars del

moment, fins que més endavant i amb la professionalització del sector, se'ls va acabar atorgant aquest nom, i l'havanera en va esdevenir la peça més destacada. A més a més, s'ha vist que la modalitat del cant de taverna s'ha modificat, passant del seu espai de bressol, als escenaris de festivals, encarats cap al capital i treure'n profit de cara al turisme que ho considera exòtic i propi del Baix Empordà.

Finalment, s'ha pogut comprovar la pervivència d'aquestes cançons. Malauradament, les entrevistes realitzades durant la recerca de camp van demostrar que hi ha una pervivència molt escassa, perduda a causa dels mariners que ja no poden explicar els records. Així mateix, s'ha notat una falta de valor de l'objecte d'estudi per part d'una part dels informants recollits durant el treball, actitud que ha fet que la recerca de camp presentés dificultats i irregularitats. És una llàstima que un patrimoni, com són les cançons marineres, no rebi la importància que hauria de tenir en un poble com Palamós, on el mar ha estat un motor econòmic per a la vila i així mateix les persones que hi treballaven, però s'ha pogut comprovar que avui en dia la industrialització del port, de les feines marítimes i la voluntat d'orientar l'economia del poble al sector terciari, ha perjudicat la pervivència d'aquesta herència musical.

Com a tancament d'aquesta investigació, s'espera que no només serveixi com un exercici de recuperació, sinó com una eina per visibilitzar i retornar el valor que es mereixen aquestes cançons que, durant dècades, van ser l'espai de refugi i germanor dels mariners de Palamós. Salvaguardar la seva memòria oral és protegir una part de la història viva del nostre litoral.

REFERÈNCIES

BIBLIOGRAFIA

ALEGRET, J.L. i GARRIDO, A. (2008). Historia del puerto pesquero de Palamós: migraciones, asociacionisme y desarrollo. *Areas. Revista Internacional de Ciencias Sociales*, (27), 27-40.

ALEGRET, J.L i GARRIDO, A. (2004) *Historia de la Confraria de Pescadors de Palamós*. Museu de la Pesca de Palamós

ALONSO, F. (2006). Recursos y prácticas mágicas de la gente de mar. *De Culturas, Lenguas y Tradiciones : II Simposio de Estudios Humanísticos : Ferrol, 14-16 Noviembre de 2006 /*, 209–228.

ANGLADA, A.M. (2016) Ramon Casas, músic de Palamós. Les cançons empordaneses. *Revista del Baix Empordà*, (55), 43-48.

AYATS, J. (2025). *Els cants tradicionals als Països Catalans*. Caramella.

AYATS, J., GINESI G., NONELL J., RABASEDA J. i CAÑELLAS M. (2001). *Les músiques en la vida de la gent del Baix Ter i del Montgrí, des de 1850*.

AYATS, J (2008). *Cantar a la fàbrica, cantar al coro: Els cors obrers a la conca del Ter mitjà*. Eumo Editorial.

BARBAZA, Y. (1988). *El paisatge humà de la Costa Brava*. Vol. I. Barcelona: Edicions 62

COSTAL A., RABASEDA J., GAY J. (2023). *Les primeres havaneres a Catalunya: imperialisme i sensualitat abans de Carmen*. Rafael Dalmau, Editor.

DEBORD G. (1967). *La sociedad del espectáculo*. Ediciones Naufragio

FERRER, B. (1970). *El Baix Empordà*. Barcelona: Selecta.

LLEAL, F. (2016). Cançons de treball dels mariners de la vela. *Revista de cultura de Vilassar de Mar i el Maresme*, (3), 89-102

MAUDELL, J.M. (1970) Les obres del port i de les fortificacions de Palamós (1517-1726). *Revista Institut d'Estudis Gironins*, (20), p. 75-104

MALLORQUÍ, E. i PAVÓN, D. (2025). *Cap als orígens de Palamós i Vila-romà: El procés d'agregació de Sant Joan de Palamós a Palamós*. Ajuntament de Palamós

MANCERO, S. (2018). *La crònica d'Antic Brugarol Codina del saqueig de Palamós del 1543, els documents com a testimonis*. SAMP

NADAL, J. (1956-1959). *Demografía y economía en el origen de la Cataluña moderna: un ejemplo local: Palamós (1705-1839)*. SAMP

PLUJÀ, A. (1996). *Estudi del Cap de Creus. Diccionari Toponímic, etimològic i geogràfic*. Figueres: Diputació de Girona.

TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*. Fundació Ernest Morató.

TURRÓ, J. (2007). Les havaneres, cants de taverna i de tapers. *Revista Caramella*, (17), 57-61

TRIJEQUE, P. (2002). *La gent de la vila de Palamós (1568-1950)*.

VILLARES, M. i JUNYENT, R. (2002). Apunts històrics dels ports de Catalunya: El cas del port de Palamós. *Revista del Departament de Política Territorial i Obres Públiques*, (48), 100-107.

WEBGRAFIA

Associació d'Amics del quetx ciutat Badalona (2021, 7 maig). *Veus de mar 3: Salomes* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet:

<<https://www.youtube.com/watch?v=F5D9PZ3yXxw>>

CANO, J. i LLORCA, F. (2026). *La Saloma*. Josep Cano. [En línia]. [Consultat: 1 de juny 2026]. Disponible a internet: <<https://pepcano.com/blog/la-saloma/>>

CARCELLER, S. (2021). *Els homes invisibles: els pescadors i llurs famílies a les comarques de l'Alt i el Baix Empordà, la Selva i el Maresme durant els anys trenta* (Tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra). [En línia]. [Consultat: 22 de febrer 2026]. Disponible a internet: <<https://www.tdx.cat/handle/10803/674781#page=1>>

Confraria de Pescadors de Palamós (2026). *Confraria*. [En línia]. [Consultat: 10 de maig 2026]. Disponible a internet: <<https://www.confraria.cat/confraria/>>

Els Pescadors de l'Escala (2026). *Història de la formació*. [En línia]. [Consultat: 30 de juny 2026]. Disponible a internet: <<https://www.pescadorsdelescala.com/grup/els-inicis>>

Museu de la Pesca de Palamós (2012, 18 juliol). *Conversa de Taverna 2: Dones de mar* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=4eGUND2tQKw&list=PLAE4757E1F9E48693&index=2>>

Museu de la Pesca de Palamós (2012, 20 juliol). *Conversa de Taverna 10: Gent de mar* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=BHIVaClrFgQ&list=PLAE4757E1F9E48693&index=10>>

Museu de la Pesca de Palamós (2012, 12 setembre). *Conversa de Taverna 49: Els caleros* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=Yg-3dn2Gz-0&list=PLAE4757E1F9E48693&index=18>>

Museu de la Pesca de Palamós (2020, 17 març). *Conversa de Taverna 68: Cançons marineres* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=BV52NN1GpEY&list=PLAE4757E1F9E48693&index=69>>

Museu de la Pesca de Palamós (2022, 16 març). *Conversa de Taverna 75: Les cançons de taverna, músiques i cançons marineres* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=tNgvzJ16v7E&list=PLAE4757E1F9E48693&index=74>>

Museu de la Pesca de Palamós (2012, 1 novembre). *Conversa de Taverna 83: La vida al barri de pescadors* [Vídeo]. Youtube. Disponible a internet: <<https://www.youtube.com/watch?v=R8UbdMAeFao&list=PLAE4757E1F9E48693&index=82>>

ANNEXOS

- ANNEX 1: “Carta Pobla” 1279
- ANNEX 2: Partitures recopilades
- ANNEX 3: Llista de cançons recopilades

ANNEX 1

“CARTA POBLA” 1279

Reproducció de la “Carta Poble” de 1279, en la qual Pere II el Gran, volia privilegiar els habitants de la vila de Palamós per atreure pobladors.

Localització: Carta Poble, 1279. Pergamí núm. 2. SAMP, hemeroteca digitalitzada

Reproducció del pergami núm 2
de la col·lecció de pergamins del
fons de l'Ajuntament de Palamós

J. LOIS

ANNEX 2

PARTITURES RECOPILADES

1. AIGUA XELIDA

Partitura de la peça Aigua Xelida d'autor desconegut. S'hi especifica la tornada de la cançó, que és sempre la mateixa, i a baix, possibles versets, però aquests sempre eren modificats depenent de l'interpret.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 176

AIGUA XELIDA
-Valse-

Autor: el desconegut

Ai-gua Xe - li-da és molt bo - nic, tant si és de di - a, com si és de nit.

9 Sem-pre que hi va-gis a bar-que - jar, jo t'as - se - gu-ro que "et-gra-da - rà".

17

24

30 que "et gra - da - rà" Si!

Una viuda de bon veure,
dirigia la mirada,
a un bon home que portava,
la bragueta descordada.

"Porteu la farmàcia oberta"
la viuda li va dient,
"Senyora, no passeu ànsia,
que ja hi tinc el dependent.

L'altre dia passejava,
perallà a sota el Canadell,
va invitar-me una senyora;
amb un got de moscatell.

Tant i tant se m'acostava
li vaig descordar el vestit;
vem fer dos panets de Viena,
i un croissant pel seu marit.

2. CALAVERA

Partitura de la peça "Calavera" d'autor desconegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 175

CALAVERA
-Havanera-
Autor: el desconegut

8 *Estrofa*

Ca-la - ve-ra me lla-man las ni-ñas por mi li-ge - re-za yo no

6 pue-do pa-sar sin mi - rar-las de pies a ca - be-za e-llas fue-ron mi dul-ce tor

11 men to y mi-lo-ca pa-sión y es por e - so que pa-so las no-ches que pa-so las

16 *Escribillo*
no-ches ba-jo su bal-cón. Si e-llas son a - si qué voy a ha-cer yo.

22 To-das pa-ra mí, to-das pa-ra mí se-ra lo me - jor. A-diós que me voy

28 her-mo - sa bel - dad, tan só - lo te pí - do que des ol -

32 vi - do mi fe - li - ci - dad Ca - la

3. CUANDO LA AURORA

Partitura de la peça “Cuando la Aurora” d'autor desconegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 168

CUANDO LA AURORA
-Valset-
Autor: el desconegut

7
13
19
25
32
38

Cuando la noche tiende su manto
y el firmamento viste de azul
Ya no hay luceros que alumbren tanto
como los ojos que tienes tú. (x2)

(Tú que vuelves, tú que sueñas, tu que sientes la ilusión)
despierta si estás durmiendo Marina si y escucha nuestra canción (x2)

Tú eres mi dicha y mi cielo
sin ti yo no puedo no puedo vivir
porque tus ojos negros
morena mía me matan a mí (x2)

Noche serena venidme a buscar
por ver si mis penas podrán aliviar

Tú eres mi dicha y ... (x2)

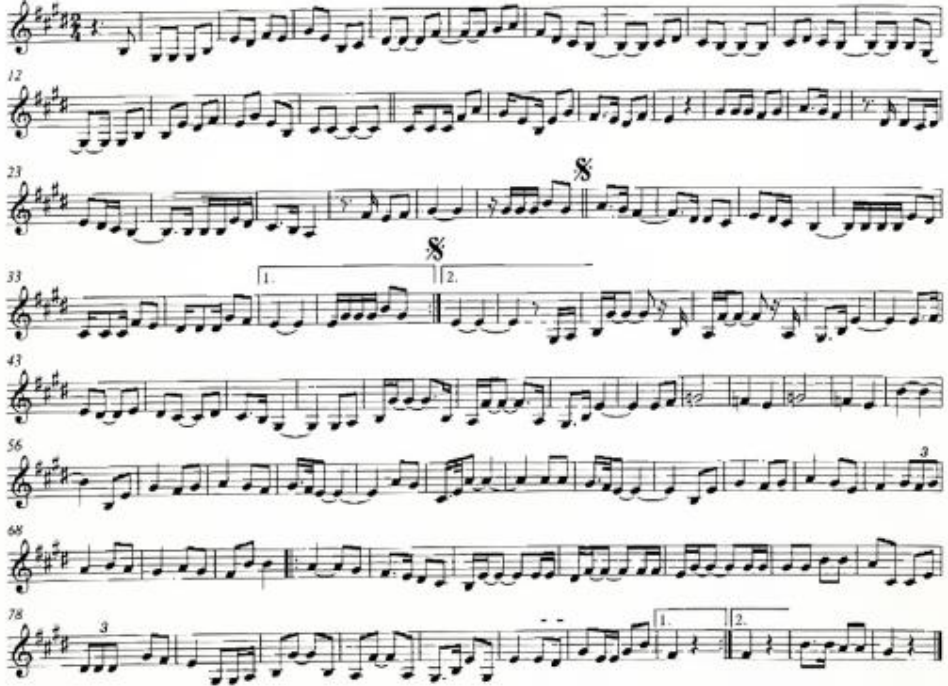
4. EL ABANICO

Partitura de la peça “El Abanico” d'autor desconegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 166

EL ABANICO
-Havanera-
Autor: el desconegut

Ad Libitum

Aquí, surtido traigo de gran valor
De lo bueno y lo fino lo superior, de lo mejor
si el sol os molesta un poco con su resplandor
comprad un abanico y un quitasol y un quitasol.

Que un abanico sirve, sabeis para que
para ocultar el rostro, a la mujer,
y si con disimulo sabeis mirar,
por entre las branillas del abanico
veréis la mar.

Son tus ojos mulata bien mio,
dos luceros que embriagan mi pecho,
yo no puedo vivir satisfecho,
si me niegas ingrata tu amor.

Yo te adoro mujer celestial
por ti sufro, por ti muero
por ti siento mi amor verdadero
un amor que no tiene...

Ay mulata yo te quiero,
te idolatro y te venero,
mi cariño es verdadero,
mulata dame tu amor,
Pero trigueña te quiero y muero por ti,
Ay chatita dame tu amor.

5. JO EN VOLDRIA UNA NOIA

Partitura de la peça "Jo en voldria una noia" d'autor desconegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 172-173

JO EN VOLDRIA UNA NOIA
-Sardana-

Autor: el desconegut

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The melody is accompanied by lyrics in Catalan. The score is divided into measures, with measure numbers 8, 16, 24, 33, 40, and 46 marked at the beginning of their respective lines. The lyrics are: "Jo en vol - dri - a una no - ia que en fos - lla de pa - gès que en tingués uns bonsar maris i u - na saca de di - ners Jo en vol - ners Comen cem d'anar a ba - llar amb mol - ta a - le - gria al cor. Balla - rem una sar - da - na o - bli - ga - da de te - nor. Co - men - da de te - nor. Can - tem men tre som jo ves, can - tem sal tem i ba llem, o si no en stor na rem "gue - tos" que no ens adona rem. Pera xò el jo vent d'a vui tots te nen les mans fo ra - da - des no es tro - ben com a bans mo - ne - des ru - ve lla - des. Per ai - xò tot lo di - ner per ro - dar lo varen". The score includes various musical notations such as eighth notes, quarter notes, and rests, as well as repeat signs and first/second endings.

Jo en vol - dri - a una no - ia que en fos - lla de pa - gès que en tingués uns bonsar

8 maris i u - na saca de di - ners Jo en vol - ners Comen cem

16 d'anar a ba - llar amb mol - ta a - le - gria al cor. Balla - rem

24 una sar - da - na o - bli - ga - da de te - nor. Co - men - da de te - nor.

33 Can - tem men tre som jo ves, can - tem sal tem i ba llem, o si no en stor na rem "gue - tos" que

40 no ens adona rem. Pera xò el jo vent d'a vui tots te nen les mans fo ra - da - des no es

46 tro - ben com a bans mo - ne - des ru - ve lla - des. Per ai - xò tot lo di - ner per ro - dar lo varen

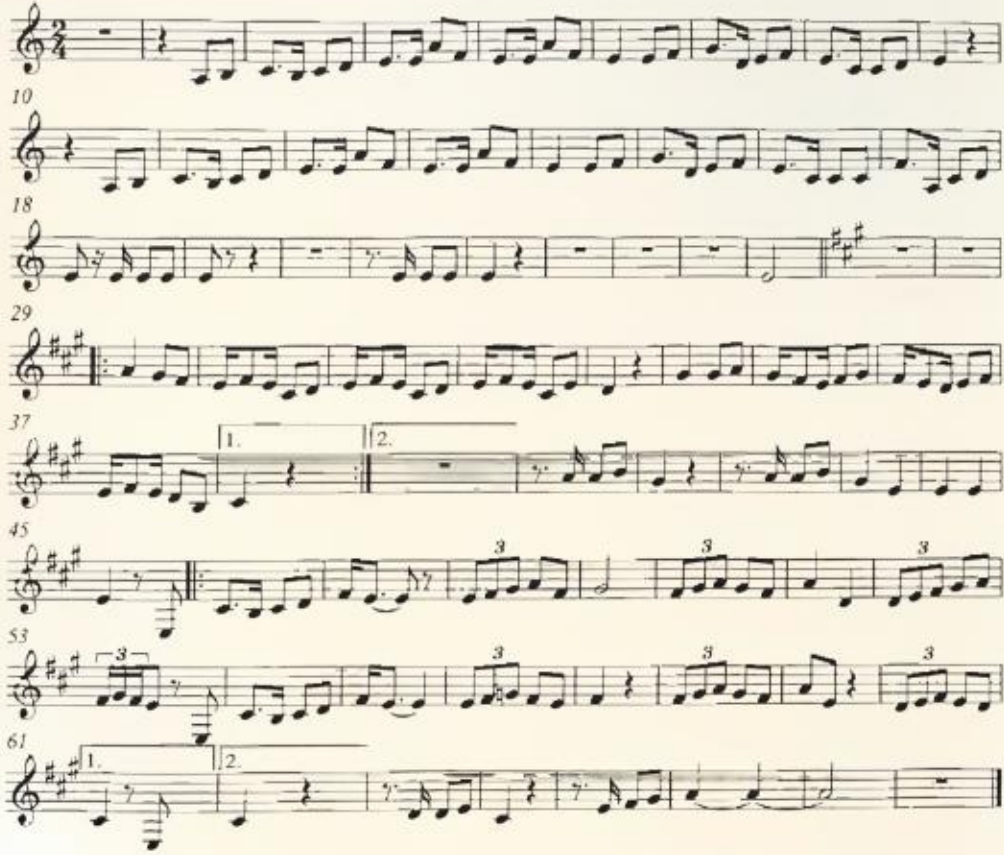

6. LA BARQUETA

Partitura de la peça "La barqueta", autoria de Ramon Bartomeus.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 171

LA BARQUETA
-Havanera-
Autor: Ramon Bartomeus

De Garbí lo vent avança
ja s'atansa cap al mar
la barqueta aparellada
bé n'està

Ja les ones ondulant-se
a la platja van lliscant
la barqueta ens espera
saltem, nena i endins va

Al mar, al mar
al mar, al mar, al mar, al mar.
Al mar, al mar
Al mar, al mar, al mar, al mar.
Oh,
Oh ih, oh, ah, (bis)

Dins la barqueta,
amb tu iria
balancejant-nos
enmig del mar ... enmig del mar ...

La brisa dolça
de marinada
la nostra barca
farà gronxar ... farà gronxar ...
Anem remant ... anem remant ...
l'aigua tallant ... l'aigua tallant ...
vés-me escoltant.

Nineta de ma vida
tu sols ets mon tresor
la imatge ets tu a qui estimo
regala'm una flor
la flor que vull donar-te

Amor del meu amor,
la flor que jo et regalo
va junta amb lo meu cor

junta amb lo meu cor ... amb lo meu cor ...
junta amb lo meu cor ... amb lo meu cor ...
Va junta, sí,
amb lo meu cor.

7. LA CAÑA DULCE

Partitura de la peça “La caña dulce” d'autor desconegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 174

LA CAÑA DULCE
-Valset/Havanera-

Autor: el desconegut

Simplyente *p*

Es - tan-do yo u-na ma - ña-na tris-te y llo - ro-so, mi-ran-do el mar, me en-con
Sus o - jos e - ran a - zu-les co-mo las o-las del mal de a mor, y su

5

trè con u - na mu - la - ta que me mos - tra - ba su de-lan - tal. me en-con-
cin - tu - ri - ta cur - va - da co-mo la ca - ña del pes-ca - dor, y su

9

trè con u - na mu - la - ta que me mos - tra - ba su de-lan - tal. *mf* Quié-re-me
cin - tu - ri - ta cur - va - da co-mo la ca - ña del pes-ca - dor.

14

ni - ña, quíe-re-me ni - ña, quíe-re-me siem - pre, quíe-re-me tan-to, quíe-re-me

19

tan-to, co-mo te quíe-ro, y a cam-bio de es - to. yo te da - ré
Ay mu - la - ñi - ta sal-ta del mar

25

la ca - ña dul - ce, la dul - ce ca - ña, la ca - ña
que a mi me gus - ta que a mi me en - can - ta, que a mi me

28

1. 2.
dul - ce y el buen ca - ñe, la ca - ña fè. tal.
gus - ta tu de - lan - tal, que a mi me

8. QUIÉN LO HABÍA DE DECIR

Partitura de la peça “Quién lo había de decir” d'autor descunegut.

Localització: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 169

QUIÉN LO HABÍA DE DECIR
-Havanera-

Autor: el desconexim

Quién lo ha - bí - a de de - cir.. de pen

9 sar, mi bar - qui - ta en la ri - be - ra y la ca - ña de pes - car B.C

16 ni el sus - pi - ro de los ai - res. ni la a - le - gre ga - vi -

22 o - ta Y a - sí te a - ma - ré con - sue - lo de mi a - mor sus - pi - ro de mi al ma

27 un a - mor con fre - ne - si ma - ta a mi. u

34 ni el sus - pi - ro de los ai - res. ni la a - le - gre ga - vi - o - ta

39 Y a - sí te a - ma - ré con - sue - lo de mi a mi

9. LA ROSINA

Partitura de la peça "La Rosina" d'autor desconegut.

Localitació: TURRÓ, J. (2013). *Les Barraques de pescadors a la Costa Brava*, p. 170

ROSINA
-Havanera-

Autor: el desconegut

Tempo havanera

Ro - si - na Ro - si - na Ro - si - na, Ro - si - na, Ro - si - na de un ver-de pal-mar.

8 *mf* can-ta-va fe - liz fe - liz de-jó de re - ir, re - ir, y un gua-te-ma-lo que es

15 ta-ba en un ca-fe - tal an - sio - so le pre-gun - tò ¿Quien te hi-zo pe-nar?

21 *mf* y en-ton-ces la flor con - tes - tò mi-ran-do ha-cia el mar quien pier-de su co-ra

27 *mf* zón no pue-de can - tar, y el mi-o se lo lle - vó un ru-bio o-fi-cial, de un

34 *p* bar - co de Nue-va York que no vol-ve - rá si un ma-ri - no gen - til

40 *mf* te ro-bó el co-ra-zón u si me di - ces que si, y en un ver-de pal

46 *f* mar, en-tre ro - sas y flo res, o-tra vez mi can-cion brin-da-ré,

51 1. cual un him - no de a - mor mor. 2.

55 *p* Ro - si - na Ro - si - na.

ANNEX 3

LLISTA DE CANÇONS RECOPILADES

NÚMERO	REPERTORI	TÍTOL	ENTREVISTATS	ACTIVITAT	OBSERVACIONS
1	Havanera	La bella Lola	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
2	Havanera	Ay Lola si tu me quieres	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
3	Havanera	La Caña dulce	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
4	Havanera	Salió de Jamaica	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
5	Havanera	El barquito de Nácar	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
6	Havanera	El nego Abelardo	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
7	Havanera	Rosina	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
8	Havanera	Ya salen del Puerto	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
9	Havanera	En un delicioso lago	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	També és coneguda com "La Batelera".
10	Havanera	La barqueta	Josep Bastons	A la taverna/ barraca	
11	Popular	El rossinyol	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
12	Havanera	Ay Lola dulce prenda	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
13	Havanera	Sueña Cubanita preciosa	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	

14	Havanera	En un lago	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
15	Havanera	Las Fuentes	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	Combina el català i el castellà en la lletra
16	Havanera	Calavera	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
17	Havanera	Quan jo tenia quatre anys	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
18	Havanera	El abanico	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
19	Havanera	Mi serranita	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
20	Havanera	Me voy a ultra mar	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
21	Havanera	El nego Jesús	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
22	Havanera	Ven a mi	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
23	Havanera	La Gaviota	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	
24	Havanera	Llop de mar	Xiqui Ramon	A la taverna/ barraca	L'autor de la peça és Ramon Carreras de la Bisbal d'Empordà.
25	Havanera	El abanico	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
26	Valset	La calma de la mar	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
27	Valset	Cuando la aurora	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
28	Havanera	Quien lo habia de decir	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
29	Havanera	Rosina	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	

30	Havanera	La barqueta	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
31	Sardana	Jo en voldria una noia	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
32	Valset	La caña dulce	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
33	Havanera	Calavera	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
34	Valset/ Corrandà	Aigua Xelida	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	Comenta que és un valset creat en una barraca a la cala d'Aigua Xelida. L' autor era sabater de professió, però no se sap el nom.
35	Havanera	La reina del plaçer	Jordi Turró	A la taverna/ barraca	
36	Havanera	La bella Lola	Joan Martí	Durant la feina arreglant xarxes	És curós l'ús de la peça com a forma de distracció per fer la feina.
37	Corrandà	Aigua Xelida	Joan Martí	A la taverna/ barraca	
38	Pasdoblet	La Giralda	Gispert	A la taverna/ barraca	
39	Havanera	La bella Lola	Gisepert	A la taverna/ barraca	
40	Valset/Corrandà	Aigua Xelida	Anònim	Durant la feina	Era sàtira i per divertiment.